

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

**INOVATIVNÍ METODY VE VÝUCE
NĚMČINY NA 1. STUPNI ZŠ**

LENKA HOFMANOVÁ

Prezenční pětileté studium Učitelství 1. stupně ZŠ
se specializací německý jazyk

Vedoucí práce: PaedDr. Dagmar Švermová

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucí diplomové práce.

Lenka Hofmanová

V Praze dne 5. 11. 2007

Obsah

Obsah	3
Úvod	5
1 Vymezení pojmu metoda a inovace	7
2 Přehled základních metod ve vyučování cizích jazyků	10
2.1 Gramaticko-překladová metoda.....	10
2.2 Přímá metoda	10
2.3 Audiovizuální a audioorální metoda.....	11
2.4 Uvědoměle-praktická metoda	12
2.5 Komunikativní přístup	12
3 Přehled inovativních metod	13
3.1 The Silent Way	13
3.2 Sugestopedie.....	13
3.3 Community Language Learning.....	14
3.4 Total Physical Response	15
3.5 Task-Based Approach	15
3.6 Natural Approach (Přirozený přístup)	15
3.7 CAL (Computer Assisted Learning neboli Učení pomocí počítače) .	16
3.8 Imerzní metoda.....	17
4 Inovativní trendy ve výuce cizích jazyků	18
5 Příklady inovativních postupů ve výuce cizích jazyků	20
5.1 Dramatizace literárního textu/pohádky	20
5.2 Projektové vyučování.....	20
5.3 Tandemové učení	21
5.4 Hry.....	22
5.4.1 Hraní rolí (Rollenspiel).....	22
5.4.2 Simulace (Simulační hra).....	23
5.5 Tvořivá dílna (Lernwerkstatt)	24
5.6 E-learning	25
6 Činnostně orientované metody ve výuce cizích jazyků	26
6.1 ABC-metoda (metoda abecedního seznamu).....	27
6.2 Metoda „Akvárium“ (Vnitřní-vnější kruh, Fish-Bowl).....	28

6.3	Brainstorming.....	30
6.4	Brainwriting.....	32
6.5	Metoda postavená na hlavu (Kopfstandmethode)	32
6.6	Metoda výuky na stanovištích (Stationenlernen)	33
6.7	Myšlenková mapa.....	35
6.8	Metoda „Pro a proti“ (Pro und Contra)	36
6.9	Metoda Jigsaw.....	38
6.10	Metoda „Hraní rolí“	40
7	Jazyková animace	42
7.1	Cíle jazykové animace.....	43
7.2	Možnosti využití jazykové animace.....	44
7.3	Základní úkoly jazykové animace	45
7.4	Role a úloha jazykového animátora.....	45
7.5	Návrhy prvních hodin němčiny pro začátečníky (1. st. ZŠ) s využitím jazykové animace	46
7.6	Příklad jazykové animace: projekt „Familie Čermák unterwegs“.....	63
	Závěr	67
	Resümee.....	70
	Seznam použitých zdrojů	71
	Přílohy.....	74
	Příloha 1 – ABC-metoda.....	74
	Příloha 2 – Hra „Skandovací skandál“	75
	Příloha 3 – Píseň.....	76
	Příloha 4 – Hra „Člověče nezlob se s barvami“	77
	Příloha 5 – Příprava na hru „Ovocný salát“	78

Úvod

V rámci klinického semestru a souvisele pedagogické praxe jsem se seznámila s různými metodami a organizačními způsoby výuky. Na základě pozorování jsem poznala, že při některých činnostech (zejména stereotypních) často motivace žáků klesá. Proto jsem si kladla otázku, jakým způsobem výuku cizích jazyků (v mém případě německého jazyka) zefektivnit. Výběr vhodných metod při stanoveném cíli je ve vyučování jakéhokoli předmětu velice důležitý a je základem úspěchu a efektivity výuky. Už během svého studia jsem se zajímala o nové metody ve vyučování cizích jazyků a analyzovala jsem jejich využití na prvním stupni základních škol. V dnešní době, kdy existuje nepřeborné množství různých metod, je důležité, aby se začínající učitel zorientoval a vybral si pro něj ty nejvhodnější metody, pomocí nichž efektivně dosáhne předem stanovených didaktických cílů ve výuce cizích jazyků. Neexistuje totiž žádná univerzální metoda, která by vyhovovala všem žákům.

Ve své diplomové práci se zabývám inovativními metodami ve výuce němčiny na 1. stupni základní školy. Učitel by měl být ve výuce cizích jazyků kreativní a měl by se zajímat o nové postupy. Je třeba si uvědomit, že to, co bylo dříve inovativní, může být dnes už přežité. Ve vývoji pedagogiky a didaktiky došlo již k mnohým návratům a syntézám metod a často můžeme v metodách dávno objevených čerpat inspiraci pro dnešní výuku.

Domnívám se, že použití aktivizujících inovativních metod ovlivňuje vyšší motivace žáků prvního stupně základní školy. Dále předpokládám, že inovativní metoda jazykové animace představuje rovnocennou alternativu běžné počáteční výuky německého jazyka na základních školách. Pro ověření svých domněnek a předpokladů využiji pozorování, praktickou aplikaci a sebereflexi.

Cílem mé diplomové práce je představení vybraných inovativních metod a přiblížení různých inovativních postupů využívaných při výuce cizích jazyků. Dalším cílem této práce je popularizovat zatím méně známou metodu jazykové animace, která slouží jako prostředek k lepší motivaci žáků a dále také navrhnout aktivity (s využitím této metody), které může učitel využít ve výuce německého jazyka.

Jak už jsem zmínila, metoda, které se ve své diplomové práci věnuji podrobně, se jmenuje jazyková animace. Proč jsem si vybrala právě tuto metodu? Ve Spolkové republice Německo jsem strávila jeden rok u Tandemu – Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže. Během svého pobytu jsem získala inspiraci a podněty pro psaní diplomové práce a také dostatek praktických i teoretických zkušeností, které mohu jako budoucí učitelka uplatnit. Nejvíce podnětná pro mou diplomovou práci byla účast na školení pro jazykové animátory. Metoda jazykové animace mě velice oslovila. Její velký přínos vidím v rozvoji kreativity a zvýšení motivace všech zúčastněných – tedy nejenom žáků, ale i učitelů. Tato metoda vznikla pro mimoškolní seznámení se s německých (nebo českým) jazykem, přesto věřím, že může podstatně přispět ke zlepšení a doplnění počáteční školní výuky německého jazyka nebo již stávající výuku zefektivnit. Pro konkrétnější představu je k mé diplomové práci přiloženo také DVD, které obsahuje jednu z možností využití jazykové animace. Jedná se o krátkou ukázkou jazykové animace v rámci projektu „Familie Čermák unterwegs“, který probíhá na německých školách v příhraničí.

1 Vymezení pojmu metoda a inovace

„**Vyučovací metodou** rozumíme záměrný postup nebo způsob uspořádání vyučování a učení, činnosti učitele a žáků, který směřuje k dosažení daného cíle, a to v soulase s obsahem a podmínkami výchovně vzdělávacího práce. Vzhledem ke komplexnosti vyučovacího procesu je i otázka třídění vyučovacích metod velmi složitá. Třídí se např. podle fáze vyučovacího procesu, v níž se uplatňují (metody osvojování nových vědomostí; metody upevňování vědomostí, vytváření dovedností a návyků; metody prověřování vědomostí, dovedností a návyků), podle užitého způsobu (metody slovního projevu, metody názorné, metody praktických prací) nebo z hlediska rozvíjení myšlenkových operací žáků (analýzy, syntézy, indukce a dedukce aj.). Každá vyučovací metoda obsahuje řadu metodických postupů a prvků, které tvoří celek. Metodu volí učitel podle daného učiva přiměřeně k věku žáků; při výběru metodických postupů a prvků přihlíží ke konkrétním individuálním podmínkám ve třídě, popř. i k individuálním zvláštnostem jednotlivých žáků.“ (Beneš, 1970, s. 53)

„**Metody vyučování cizím jazykům** bývají nazývány podle zaměření k určité dovednosti (např. metoda čtecí, hovorová) nebo podle zdůraznění určité jazykové složky (např. metoda gramatická), podle výrazného využití některé vyučovací zásady (např. metoda názorná) či pomůcek, které v ní převažují (např. metoda audiovizuální); někdy se dělí i podle vztahu k mateřskému jazyku (metoda gramaticko-překládací, přímá, zprostředkovací). Jsou někdy označovány i podle autora, který jich ve svých učebnicích užíval (např. metoda Berlitzova, Palmerova). Termínu metoda je v těchto názvech použito v poněkud jiném smyslu. Nejde vlastně o jednotlivé metody, ale o různé metodické systémy, které se zaměřují na

proces vyučování cizím jazykům v celé jeho komplexnosti. Specifickým způsobem přistupují k výběru učiva a k jeho rozvržení, užívají určitých metod a metodických postupů k jeho podání, osvojování a automatizaci." (Beneš, 1970, s. 54)

Ve své práci se nejprve zabývám „metodami“ chápanými v obecnějším, širším kontextu (jako např. gramaticko-překládová metoda). Metodám jako lingvodidaktickému směru se věnuji ve druhé a třetí kapitole diplomové práce. V dalších kapitolách nazývám „metodou“ způsob práce učitele a žáka (např. brainstorming).

Pojem „inovace“ není v české pedagogické praxi dostatečně definován, ačkoli se ho v dnešní době užívá velice často. Proto jsem nejprve hledala definici pojmu ve Slovníku cizích slov:

„**Inovace** je 1. obnovování, obnovení: práv. obnovení určitého právního stavu novou smlouvou, kterou zároveň zaniká dosavadní; bot. obnovení větvoví; 2. zavádění, zavedení něčeho nového: ekon. novinka ve výrobě, technologii ap.: *inovace výrobku* zlepšený nebo nový výrobek; lingv. nový jazykový jev, nová forma v jazyce (fonetická, fonologická, morfologická a syntaktická).“ (Kraus a kol., 2005, s. 352). Jak je vidět, inovace je termín, který se z techniky, popř. ekonomiky přenesl i do humanitních věd.

V rámci pedagogiky pojem podrobněji vymezila pouze J. Skalková (1999, s. 73). „**Pedagogická inovace** je rozvíjení a praktické zavádění nových prvků do výchovného a vzdělávacího systému. Cílem inovace je zkvalitňování tohoto systému. Inovativní snahy, které sledují určité změny, obvykle vycházejí z jednotlivých škol, od učitelů i ze sféry vědy, odborných pracovišť, školských institucí. Inovativní úsilí je spjato s určitým společenským kontextem, který

podmiňuje zájmy na změnách a dává podněty k těmto změnám. Můžou se týkat nových struktur školy, jejího obsahu, metod a změn těžiště hodnot, na něž se výchovně-vzdělávací systém orientuje.“

2 Přehled základních metod ve vyučování cizích jazyků

V historickém vývoji se v cizojazyčném vyučování objevují především dvě protikladné metody, a to metoda gramaticko-překladová a metoda přímá. Protiklad těchto dvou metod se projevuje různými cíli vyučování (praktický nebo formativní cíl), různou mírou použití mateřského jazyka a různou mírou uvědomělosti při osvojování cizího jazyka.

2.1 Gramaticko-překladová metoda

Kořeny gramaticko-překladové metody sahají až ke středověké výuce latiny a svého rozkvětu dosáhla tato metoda v období od poloviny devatenáctého do poloviny dvacátého století. Hlavní pozornost se věnovala gramatice (mluvnici), neboť se vycházelo z přesvědčení, že cizí jazyk umí ten, kdo ovládá jeho mluvnicí. Za neúčinnější postup považovali zastánci této metody dedukci, tzn. seznámení se s gramatickými pravidly, tvorba umělých vět na základě těchto pravidel a jejich použití při překladu cizojazyčného textu do mateřského jazyka a naopak. Forma věty je v gramaticko-překladové metodě důležitější než její obsah. Slovům se žáci učili izolovaně, bez kontextu. Věty v gramatických cvičeních byly abstraktní a odtržené od reálných situací. I přes kritické ohlasy převládala na našich školách gramaticko-překladová metoda až takřka do konce 19. století hlavně z toho důvodu, že kladla na učitele velmi malé nároky.

2.2 Přímá metoda

Reformní hnutí na konci 19. století žádalo nové pojetí ve vyučování cizím jazykům, jehož konkrétnější podobu načrtnul W. Viëtor ve svém spisu „Der Sprachunterricht muss umkehren“. Na Viëtorův popud vznikl nový metodický směr

nazvaný přímá metoda (někdy taky Berlitzova metoda; podle M. Berlitze, zakladatele jazykových škol, které využívají přímou metodu dodnes). Cílem této metody je učit se cizímu jazyku intuitivně, tj. stejným způsobem jako si osvojujeme mateřský jazyk. Překlad do mateřského jazyka a obráceně je pro zastánce přímé metody nevyhovující. Vychází se z věty jako celku, nikoli ze slova. Základem cizojazyčného vyučování je dialog, žák se tedy učí cizímu jazyku pomocí sluchu, tzn. poslech a mluvení předchází čtení a psaní. Význam vět poznává žák z kontextu pomocí názorných pomůcek. Velkým přínosem této metody je především názornost, nácvik správné výslovnosti a seznámení se s reálným jazykem a kulturou. Na druhou stranu tato metoda opomíjí důležitost transferu z mateřského do cizího jazyka a klade vysoké nároky na znalosti vyučujícího.

2.3 Audiovizuální a audioorální metoda

Audiovizuální a audioorální metoda dosáhly svého vrcholu v šedesátých letech 20. století. Jazykovědné východisko obou metod je založeno na americkém strukturalismu v lingvistice a behaviorálním pojetí osvojování cizího jazyka. Lingvistický strukturalismus spočívá v analýze jazykového projevu na základní celky (struktury), které se stávají základními stavebními prvky při osvojení jazyka. Gramatická pravidla učitel nijak nevysvětluje. Zprostředkování jazyka je podporováno vizuálně, tj. obrázky, fotkami, filmem, atd. Jazyk je předkládán formou dialogu a jedná se v něm o každodenní situace, které byly upraveny pro účely vyučování. Šlo především o rychlé naučení se nejzákladnější slovní zásoby a důležitých frází, proto metoda uplatňuje drilová cvičení. Situační modely se nacvičují v jazykové laboratoři za použití zvukového záznamu. Žáci v podstatě „papouškují“ slyšené a při obou těchto metodách se zanedbává práce se

skupinou. Další nevýhodou je nutnost technického vybavení a direktivní pokyny učitele, které tato metoda vyžaduje.

2.4 Uvědoměle-praktická metoda

Uvědoměle-praktická metoda ovlivnila v 60. a 70. letech 20. století řadu učitelů cizích jazyků. Byla orientovaná více na praktickou komunikaci než na teorii jazyka. Žáci podle této metody tvoří smysluplné větné struktury, na kterých se snaží pochopit zákonitosti jazyka. Dochází ke komparaci mezi systémem mateřského a cizího jazyka. Metoda přibližuje kromě jazyka také kulturu a realie druhé země.

2.5 Komunikativní přístup

V devadesátých letech 20. století znamenal komunikativní přístup převrat v jazykové výuce. Cílem tohoto přístupu je schopnost komunikace v cílovém jazyce za použití kognitivního poznání a kreativních dovedností. V první řadě šlo o získání tzv. komunikativní kompetence, kdy nestačí jen znát jazykové prostředky, ale především je umět je také používat v praxi. Při výuce cizího jazyka se nepoužívá mateřský jazyk. Autentický cizojazyčný materiál zohledňuje věk a zájmy žáka a podporuje různé formy práce. Učitel není jen zprostředkovatelem jazyka, ale je i tzv. facilitátorem, tzn. pomocníkem, přítelem, rádcem, manažerem apod.

3 Přehled inovativních metod

Inovativních (alternativních) metod je celá řada a cílem této práce není výčet všech těchto metod. Níže uvedené metody jsem si vybrala, protože nejsou příliš známé a v této kapitole jsem se soustředila na základní charakteristiku metod a jejich specifika, příp. na základní informace o jejich použití ve výuce.

Inovativní metody se zaměřují na rozvoj celé osobnosti jedince a snaží se např. navodit během učení příjemné pocity (poslechem hudby), volit zajímavá témata, využívat skupinové organizační formy, posilovat prvky kreativity, aj.

3.1 The Silent Way

Základní charakteristikou metody The Silent Way je role učitele, který během výuky hovoří minimálně (odtud název metody). Žáci naopak mluví co nejvíce a tím si cizí jazyk osvojují. Učení se je nadřazeno vyučování a výběr témat, slovíček aj. se odvíjí od toho, co je žákům známé, blízké. Zakladatel metody Caleb Gattegno věřil, že učení je nejefektivnější, pokud žák jazyk objevuje a produkuje. Při metodě se používá systému barevných tyčinek (Cuisenaire rods) a tabule s barevnými kódy označující jednotlivé fonémy. Metoda není v dnešní době příliš rozšířená, jejím velkým přínosem byl důraz na samostatnost žáka.

3.2 Sugestopedie

Sugestopedie je učební metoda, kterou vyvinul v 70. letech 20. století bulharský vědec Georgi Lozanov. Cílem této metody je navodit mozkové procesy podobné relaxaci a rozšířit tak svou paměť (podle sugestopedistů až o 50%). Dalším cílem je naučit studenta hovořit bez strachu a chyb. K odbourání stresu napomáhá příjemná hudba v pozadí (background music), milé prostředí, integrace

prvků dramatické výchovy, začlenění her, písní, říkanek, využití tzv. periferního učení (jazykový materiál ve třídě nejen jako dekorace, ale také k posílení paměti). Výuka stimuluje levou i pravou hemisféru (větší efektivita učení), o hodině by měl žák zapojit všechny smysly a všechny druhy paměti. Ačkoli není sugestopedie snadno aplikovatelná na českých základních školách, některé její prvky jsou ale velmi inspirující. Jako u všech metod i zde platí, že některé prvky nejsou vhodné pro všechny. Ne všichni jsou schopni přijmout některé zvláštnosti týkající se rolí žáka a učitele, např. žáci dostávají v sugestopedických kurzech novou identitu (jméno, povolání, bydliště), která může pomoci odbourat zábrany, anebo naopak může působit spíše kontraproduktivně. Učitel se chová k žákům jako přísný rodič a žáci mají poslouchat.

3.3 Community Language Learning

Community Language Learning je metoda, kterou vyvinul Charles Curran. Tato metoda je zaměřena na výuku dospělých, kteří se učí ve skupině maximálně tří osob. Výuka cizího jazyka probíhá v kroužku, učitel stojí mimo kruh a má roli poradce či pomocníka. Žáci nejdříve hovoří svým mateřským jazykem, učitel jejich promluvy překládá a žáci se po něm snaží vše zopakovat. Během jednoho „sezení“ se žáci věnují pouze jedné úloze (jednomu cvičení), aby měli dostatek času na učení, přemýšlení, výměnu zkušeností a řešení úkolu. Tato metoda se uplatňuje do té doby, než jsou žáci schopni se samostatně vyjádřit bez pomoci učitele – poradce. Některé hodiny jsou nahrávány, později žáci o nahrávce debatují a komentují, jak se během jednotlivých aktivit cítili. Učitel žákům pomáhá dosáhnout jejich výukových cílů a radí „třídní komunitě“, jak zvládnout překážky ve výuce cílového jazyka.

3.4 Total Physical Response

Zakladatel metody Total Physical Response James Asher zastává názor, že výuka cizího jazyka má být co nejpodobnější principům osvojování mateřského jazyka. Během tzv. „tichého období“ (silent period) žáci vykonávají různé úkoly na základě pokynů učitele v cílovém jazyce (např. „Jdi k oknu a otevři ho!“). Výuka jazyka je tak spojena s pohybovou aktivitou. Po skončení tohoto období mění žák svou roli a stává se „učitelem“ – dává pokyny svým spolužákům. Metoda Total Physical Response je velmi efektivní při výuce žáků mladšího školního věku.

3.5 Task-Based Approach

Task-Based Approach je metoda, která je založena na samostatnosti žáků, kteří pracují ve skupině na společném úkolu. K dispozici mají slovníky a další materiál připravený učitelem. Kdykoli se mohou na učitele obrátit, ale jinak pracují samostatně. Po skončení práce na úkolu následuje prezentace a podle výsledné úrovně učitel posoudí, jaké jazykové prvky je potřeba procvičit dál. Tato metoda se hodně podobá projektovému vyučování, např. v práci na úkolu, samostatnosti žáka, zapojení mezipředmětových vztahů atd.

3.6 Natural Approach (Přirozený přístup)

Stephen Krashen spolu s Tracy Terrellovou vyvinuli na začátku 80. let 20. století metodu, kterou nazvali Natural Approach (Přirozený přístup). Metoda sama o sobě není dnes příliš využívána, ale přínosné jsou Krashenovy teorie osvojování jazyka. Krashen poukázal na rozdíl mezi učením se cizího jazyka ve škole a osvojováním mateřského jazyka. Mateřský jazyk si každý osvojuje podvědomě a proces podvědomého osvojování je mnohem efektivnější než vědomý proces

učení se cizímu jazyku, který je typický pro školní výuku. Krashen identifikoval zásadní faktory napomáhající osvojení cizího jazyka, které se podobají alespoň v některých parametrech osvojování mateřského jazyka. Základní podmínkou úspěšného osvojení cizího jazyka je podle Krashena dostatečný přísun srozumitelného jazykového vkladu (tj. učitelova mluveného projevu). Zabýval se ale také faktory, které úspěšnému osvojení jazyka brání. Těmito faktory jsou podle Krashena opravování chyb, přehnaný důraz na formální gramatiku, stresující klima ve třídě a nerespektování přechodného tzv. „tichého období“, kdy žák nový jazyk pouze poslouchá, začíná mu rozumět, ale ještě není schopen ho aktivně používat.

3.7 CAL (Computer Assisted Learning neboli Učení pomocí počítače)

Projekt CAL (Computer Assisted Learning/Učení pomocí počítače) je podpůrný systém výuky jazyků, který ale funguje za předpokladu, že vyučující ovládá alespoň částečně práci s počítačem, že má škola k dispozici odpovídající technické a softwarové vybavení a dostatečné finanční zázemí. Hlavní cíle výuky s CAL jsou:

1. osvojení základní terminologie a odvození obecného použití termínů
2. prověření různých stupňů gramatických dovedností
3. individuální studijní plán

Nevelký ohlas tohoto projektu způsobilo především špatné technické vybavení a malé finanční možnosti českých škol.

Obecně lze říci, že všechny výše uvedené metody vždy obsahovaly na svou dobu inovativní prvky a myšlenky, které ale posléze zastaraly, a tak byly

nahrazeny modernější metodou. Díky výzkumy prováděným v šedesátých letech 20. století se zjistilo, že neexistuje jednoznačně optimální metoda výuky cizích jazyků, která by byla vyhovující pro všechny a za všech podmínek. Je tedy třeba, aby se učitel snažil rozvíjet u žáka především komunikativní schopnost.

3.8 Imerzní metoda

Jedná se o metodu výuky cizího jazyka, která využívá stejný princip jako osvojování mateřského jazyka. Název této metody pochází z latinského immersio – vnoření se, neboť se prostřednictvím různých situací „vnoří“ do cizího jazyka. Ve světě (Kanada, Švýcarsko, Německo, aj.) existují mateřské školy, které zaměstnávají rodilého mluvčího vyučovaného jazyka. Učitel je vyškolen k tomu, aby dětem zprostředkoval jazyk zábavnou formou. K pochopení používá gesta, mimiku a názornost. Děti s ním jsou v každodenním kontaktu. Tato metoda má několik fází – v první děti cílový jazyk neprodukují, ale rozumí mu; ve druhé začínají používat základní fráze a obraty (např. pozdravy, poděkování, představení se, apod.); v poslední fázi děti dokáží v cílovém jazyce tvořit jednoduché věty i souvětí. Aby byla metoda úspěšná a proběhly i její „produktivní“ fáze, měla by na předškolní „výuku“ navázat i výuka na základní škole.

4 Inovativní trendy ve výuce cizích jazyků

Počátky inovativních aktivit spadají až k dílu *Ianua linguarum reserata* (Brána jazyků otevřená) od J. A. Komenského z roku 1631. Je to jedna z prvních „učebnic“, která byla psána ve dvou jazycích (v mateřském a latině). Nejprve studenti četli text v mateřském jazyce a když mu porozuměli, začali číst text cizojazyčný. Učebnice obsahuje rozsáhlou slovní zásobu a také nejnntnější přehled poznatků z celého světa. Při výuce jazyků kladl J. A. Komenský důraz především na zásadu názornosti, jež aplikoval ve svém *Orbis Sensualium Pictus* (Svět v obrazech). Jedná se o zkrácený text Brány jazyků doplněný u každé kapitoly o ilustraci.

Komenského další dílo, které se věnuje výuce cizích jazyků, je *Linguarum methodus novissima* (Nejnovější metoda jazyků) z roku 1649. Toto dílo obsahuje metodické úvahy i praktické návody na výuku jazyka a ve 20. kapitole autor zmiňuje, že se mají pěstovat všechny jazyky světa a nejnovější metoda má otevřít cestu k porozumění každého jazyka. „Učitel národů“ vychází z postupů srovnávání mateřského jazyka s jazykem cizím. Učitel by měl podle něho uplatňovat zásadu aktivizace žáků, zásadu uvědomělého a postupného osvojování vědomostí s ohledem na přiměřenost látky. V dnešní době se k pokrokovým myšlenkám J. A. Komenského neustále vracíme.

Mezi nové trendy v didaktice cizích jazyků patří (z hlediska plnění cíle výchovně-vzdělávacího) zdůrazňování humanizačních prvků výuky spjatých s interkulturní a multikulturní senzitivitou a tolerancí. Jedná-li se o plnění jazykového cíle, v čele jsou metody, které fungují na bázi neuvědomovaných procesů učení jako např. sugestopedie (srov. Choděra, 2006, s. 181).

Mezi konkrétními trendy a impulzy ve vyučování cizích jazyků patří:

- rozšiřování **simulací** (imitačního modelování), např. různé didaktické hry typu hraní rolí (Rollenspiel)
- posilování prvků **problémového vyučování a kreativity**
- rozmach **skupinových forem práce** na bázi kooperace
- rozšiřování různých **inovativních, alternativních, komplementárních metod**
- **činnostně orientované vyučování**
- učení **orientované** především **na osobnost žáka**, jeho tvořivost
- masivní využívání **počítačů a internetu** jako podpůrných prostředků výuky
- podpora **imitačních prvků**

Výše uvedené body jsou ve větší či menší míře ovlivnitelné osobností učitele. Učiteli by mělo jít o to, aby žák rozvíjel především své vědomosti z jazyka, nikoli o jazyce. Jedním z inovativních trendů, který je zakotven ve vzdělávacím kurikulu a rámcovém vzdělávacím programu je **posouvání začátku školní výuky** cizích jazyků do nižších ročníků.

Zvláště v první etapě výuky cizího jazyka jsou metody a formy práce založeny na pozorování, poslechu, imitaci, tvořivých činnostech a hře. Výuka je propojena také s hudební, pohybovou, dramatickou a výtvarnou výchovou, z nichž přebírá některé techniky a obohacuje je novými prvky (viz. např. hraní rolí, dramatické improvizace apod.). Využívá se nahrávek, říkanek, básniček a textů v interpretaci rodilých mluvčích. Vyučující rozvíjí představivost žáků, podněcuje a oceňuje jejich aktivitu a invenci, jejich tvůrčí přístup k činnostem. (srov. Pierce-Šašková, s. 165-168).

5 Příklady inovativních postupů ve výuce cizích jazyků

5.1 Dramatizace literárního textu/pohádky

Dramatizace literárního textu/pohádky je jednou z velmi významných možností, jak důkladně procvičit cizí jazyk praktickou formou. Výborně slouží k rozvoji komunikace a vyjadřování v cizím jazyce, k procvičení paměti, k odbourání psychických zábran hovořit v cizím jazyce a ke zlepšování školního klimatu. Na přínos školního dramatu poukazoval již Komenský. Školské hry (die Schuldramen) sloužily zpočátku jen jako praktická cvičení pro výuku latiny. Jejich funkce se postupem času rozšířila a obohatila. Kromě výše uvedených přínosů má dramatizace zpříjemňovat učení. Během dramatizace se totiž může plně využít dětský zájem a aktivita dítěte. Na prvním stupni se jedná nejčastěji o dramatizaci pohádky. Žákovské tvořivosti lze využít tím, že si žáci sami napíší vlastní text pohádky (v cizím jazyce), vyrobí loutky (masky, kulisy), zdramatizují dialog, zamýšlí se nad gesty, zabarvením hlasu, plynulostí projevu, atd. Celý proces je ideální zdokumentovat a výstup „herců“ natočit na video. Učitel tak může s žáky vystoupení reflektovat a eventuálně ho i zlepšit. Dramatizace je vhodným prvkem zpestření komunikativní složky ve výuce cizího jazyka.

5.2 Projektové vyučování

Projektové vyučování přispívá kromě dlouhodobého zapamatování probírané látky také k rozvoji nonverbálních dovedností, komunikativních kompetencí, kreativity, spolupráce, manuální zručnosti, což vede jak k obohacení žáků o zkušenosti a sociální dovednosti, tak k rozvoji zdravého sebevědomí. Projektové vyučování napomáhá efektivní výuce cizích jazyků. Tato metoda skládající se

z několika etap má své zákonitosti, které je třeba respektovat, aby splnila předem vytyčený cíl.

Zavádění projektu do výuky cizích jazyků má splňovat následující parametry (srov. Gudjons, 1992, s. 68):

- orientace na zájmy žáků
- vztah ke konkrétní situaci
- reálný podtext (praktický cíl, skutečný problém)
- podpora samostatného učení
- zapojení všech smyslů
- podpora sociálního učení (kooperace, spolupráce, ohleduplnost, interakce ve skupině)
- propojení jednotlivých předmětů
- konkrétní výsledky (praktické výtvary nebo výrobky)

Jak je patrné z výše uvedených bodů, projektové vyučování může být velmi efektivní metodou. Učitel by ale neměl opomenout důkladnou přípravu a naplánování projektu. Jedině tak lze uskutečnit co nejhladší realizaci projektu a jeho vyhodnocení.

5.3 Tandemové učení

Tandemové učení je takový způsob učení, při kterém spolu spolupracují dva rodilí mluvčí různých jazyků a učí se navzájem jazyk toho druhého. Ideální je, když jsou osoby stejně staré, mají podobné zájmy, či jiné společné styčné body. Toto učení nemusí nutně probíhat při osobním kontaktu zúčastněných, lze se učit jinou formou – maily, dopisy, telefonáty. Jednou z těchto možností je již zmíněné dopisování, tzv. Brieffreundschaft. Může jít o dopisování jednotlivců, ale také celé

třídy. Tandemové učení není vyučování v pravém slova smyslu, jde o pomoc při získávání určitých jazykových schopností.

5.4 Hry

Prvním propagátorem, který přišel s myšlenkou využít hry ve školním vyučování, byl J. A. Komenský. Tuto metodu blíže rozpracoval v díle „Schola ludus“ (Škola hrou). Hra zaujímá ve vzdělávacím a výchovném procesu dítěte nezanedbatelné místo. Při výuce cizích jazyků může být hra velice efektivním prostředkem, jak zvýšit žákovu motivaci, posílit jeho zájem o jazyk a stimulovat ho k větší aktivitě. Ve školní výuce nejde o bezmyšlenkovité hraní, proto by měl učitel vždy dobře promyslet cíle a pravidla hry. Zvláštní skupinou her jsou soutěže, které bychom také neměli opomíjet.

5.4.1 Hraní rolí (Rollenspiel)

Hraní rolí (Rollenspiel) je vyučovací metoda, která navozuje modelové sociálních situací. Žáci přijímají různé sociální role a tím mohou lépe porozumět stanoviskům a prožitkům jiných lidí. Nastíněné situace by měly vycházet ze všedních zážitků žáků s ohledem na jejich zkušenosti. Jde o to, aby žáci uměli v těchto každodenních situacích vyjádřit (zprvu velice jednoduše) své potřeby a úmysly a aby porozuměli ostatním mluvčím. Více s této metodě v kapitole Činnostně orientované metody.

Na prvním stupni základní školy by žáci ve výuce cizích jazyků měli nacvičit tyto jednoduché každodenní situace:

- pozdrav, rozloučení
- představení se

- představení svých přátel a své rodiny
- žádost (např. žádost o pomoc)
- prosba
- nabídnutí pomoci
- pozvání (nabídnutí nebo odmítnutí pozvání)
- telefonát
- poděkování
- omluva
- vyjádření nepochopení či požádání o zopakování řečeného
- vyjádření uznání
- vyjádření soucitu a politování
- vyjádření spokojenosti či nespokojenosti

Nácvik výše uvedených potřeb může probíhat zábavně formou krátkých scének (např. nakupování, dotaz na cestu, setkání kamarádů, rozhovor o počasí, apod.).

5.4.2 Simulace (Simulační hra)

Simulace je metoda založená na aktivní účasti žáků. Žáci dostanou podrobný scénář a mají za úkol řešit běžné životní situace, čímž získávají schopnost vyjednávat a rozhodovat se. Jde o zjednodušený model reality a simulace se účastní velký počet žáků. Tato metoda se zabývá komplexnějším učivem (tématy) než hraní rolí, a proto může trvat celý den, nebo dokonce i týden až měsíce. Složitost simulované situace a šíře tématu se volíme podle věku, zkušeností a znalostí žáků. Pokud se žáci s touto metodou ještě nesešli, je vhodné volit co nejkonkrétnější téma (blízké žákům), domluvit pravidla, jasně stanovit všechny

role a nastítnit situaci. Žáci předem neznají „výsledky“, ke kterým mají dospět – průběh simulace vždy záleží na „herecích“ a činech jednotlivých postav. Žáci se během simulace chovají tak, jak si myslí, že to vyžaduje jejich role. Učitel by neměl nijak zasahovat do průběhu simulace ani nijak ovlivňovat počínání žáků. Před zahájením simulačních činností je důležité si promyslet téma (problém) a cíl, tzn. čeho mají žáci dosáhnout. Dále je třeba vytvořit seznam rolí a připravit potřebný materiál. Při výuce cizích jazyků se nabízí možnost simulovat dovolenou německých turistů v České republice, tzn. přichystat role jako např. členové rodiny, pracovník cestovní kanceláře, delegát, recepční, pokojská, spolucestující, průvodce, atd. Velkou výhodou simulačních technik je aktivita žáků, získání konkrétní zkušenosti, hlubší prozkoumání tématu (učiva), sociální začlenění (např. znevýhodněných žáků), možná řešení problému, prožití pro ně neznámé situace, atd.

5.5 Tvořivá dílna (Lernwerkstatt)

Výuka cizího jazyka nemusí probíhat jen ve školních lavicích. Jedním ze způsobů práce, který vede kromě jazykových dovedností k rozvoji samostatnosti a zodpovědnosti, je tvořivá dílna (Lernwerkstatt). Tato neobvyklá forma práce oživuje výuku a zpřístupňuje např. nezáživnou učební látku. Ideální je, když se do projektu tvořivé dílny zapojí více tříd. Před zahájením je třeba přichystat jednotlivé tvořivé dílny, tzn. stanoviště, kde žáci plní rozličné úkoly. V jednotlivých dílnách žáci zapojují všechny smysly – někde zpívají, tancují, kreslí, hrají divadlo, luští rébusy či křížovky, čtou, pracují na počítači, atd. Učitelé ze základní školy v Řezníčkově ulici v Olomouci tuto metodu vyzkoušeli. Jednotlivé tvůrčí dílny pojmenovali následovně: Sprich mit, Mal mit, Hör zu, Sing mit, Bastle mit,

Computer, Theater, Landeskunde, Spiel mit a Kreuzworträtsel. Tvořivá dílna v ZŠ Řezníčkova probíhala dokonce na mimoškolní úrovni, což může být jak pro žáky, tak pro učitele velice inspirativní.

5.6 E-learning

Informační technologie prostupují v dnešní době i do výuky cizích jazyků. Tzv. e-learning (elektronické učení) je způsob výuky, který využívá multimediální počítačové programy a v dnešní době stále více internet. Počítačové prostředky (animace, texty, videa, audia, obrazový materiál) prohlubují motivaci a umožňují simulaci složitých jevů. Učební materiál je distribuován na paměťových nosičích (např. CD ROM) a studium může probíhat on-line nebo off-line, za přítomnosti vyučujícího nebo bez něj, dálkově nebo prezenčně. Každý si může vybrat, co mu vyhovuje nejvíce. Tato metoda klade velké nároky na řízení výuky, ať už vyučujícím nebo žákem, a je třeba si dát pozor, aby se nezměnila v nekoordinované samostudium, které končí zanevřením na cizí jazyk. U menších žáků je zapotřebí pevné a zkušené vedení vyučujícího a vhodný učební materiál, kterého je v dnešní době velké množství.

6 Činnostně orientované metody ve výuce cizích jazyků

Činnostně orientované metody jsou spojeny s reformní pedagogikou přelomu 19. a 20. století. Brzy se staly alternativou k frontálnímu učení.

Při činnostním učení se projevuje vlastní iniciativa žáka, který se učí na základě vlastních intelektových i praktických činností. Duševní a manuální práce by měla být v rovnováze. Při používání činnostně orientovaných metod dochází k propojení pravé a levé hemisféry a tím se prohlubují žákovy poznatky i prožitky. Jako motto pro zastánce činnostně orientovaných metod by mohlo sloužit toto čínské přísloví: „Slyším a zapomenu. Vidím a vzpomenu si. Číním a rozumím.“

Základními znaky činnostně orientovaných metod jsou:

- orientace na zájmy a možnosti žáka
- zaměření nejen na vědomosti a schopnosti, ale také na řešení problémů
- rozvoj samostatnosti, zodpovědnosti, kreativity a komunikačních schopností žáka
- důraz na práci intelektová, praktická i duševní (hlava, ruce, srdce)

V této kapitole se odkazují na projekt „Handlungsorientierter Fremdsprachenunterricht. Ein Trainingsprogramm zur Kompetenzenentwicklung für den Beruf.“ Projekt rozpracovává činnostně orientované náměty na výuku němčiny jako cizího jazyka na odborných školách. I když publikace není zaměřena na vyučování cizích jazyků na 1. stupni základní školy, přesto je velice inspirativní a mnohé metody může učitel prvního stupně základní školy využít.

Univerzální rozdělení a vymezení činnostních metod neexistuje. V odborné literatuře se objevují různé modely třídění metod. Jedním způsobem je rozdělení metod z hlediska formy (na makrometody a mikrometody).

První skupina metod (Makromethoden) zahrnuje obecné fungování metody a možnosti jejího uplatnění v přírodněvědeckých předmětech. Některé prvky lze ale použít i ve výuce cizích jazyků. Do této skupiny metod patří např. exkurze, dramatizace, tvůrčí dílna, simulace (globální), případová studie a projektová metoda. Tyto metody zahrnují jednu či více vyučovacích jednotek.

Pod pojmem **mikrometody** (Mikromethoden) rozumíme metody práce, organizační postupy, komunikativní a kooperativní formy výuky jako např. brainstorming, brainwriting, výuka na stanovištích, myšlenková mapa, hraní rolí aj.

Pro konkrétnější představu následuje popis jednotlivých metod, stručný postup, jak s metodami ve výuce pracovat a rady, na co si dát pozor a čeho se vyvarovat.

6.1 ABC-metoda (metoda abecedního seznamu)

Didaktické cíle:

- shrnout stávající znalosti (slovní zásobu) k určitému tématu při zahájení vyučování (např. nové lekce)
- najít připomínky a nové nápady k nějakému tématu
- aktivovat žáky po teoretické části učiva
- zopakovat nejdůležitější slovíčka (slovní zásobu) k probíranému tématu
- prohlubovat spontánnost a kooperaci

Organizační postupy:

- Žáci utvoří dvojice a každá dvojice obdrží abecední seznam.
- Žáci zapisují pojmy (k danému tématu), které začínají na odpovídající písmeno. Pokud je nenapadne slovo k nějakému písmenu, nechají pole prázdné (viz Příloha 1). (čas: 10 minut)

- Dvě dvojice se setkají a porovnají své abecední seznamy. Dohodnou se na 8-10 nejdůležitějších pojmech. (čas: 5 minut)

Další varianty:

- Spolupracující dvojice utvoří novou skupinu s dalšími čtyřmi žáky a dohodnou se na 10 společných pojmech. (čas: 5 minut)
- Stávající čtveřice se opět rozdělí na původní dvojice a s jinou dvojicí diskutuje o vybraných pojmech – doplňuje, příp. vypouští pojmy. (čas: 5 minut)
- K pojům, které žáci vybrali v malých skupinách nebo v plénu, vymýšlejí otázky, větné struktury, vyrábějí koláž, aj. Pojmy se pro lepší vizualizaci přepíší na plakát (tabuli) a slouží jako základ pro další práci. (čas: 10-15 minut)

Tipy:

- Téma by mělo být jasně vymezeno a nebýt příliš obecné.
- Na začátku domluvit s žáky pravidla, zda mohou psát jen podstatná jména nebo i slovesa či jiné slovní druhy.

6.2 Metoda „Akvárium“ (Vnitřní-vnější kruh, Fish-Bowl)

Didaktické cíle:

- nalézt problém
- naplánovat možná řešení problému
- spolupracovat na doplňování, hodnocení a posuzování řešení problému
- domluvit společný postup
- prezentovat výsledky skupiny
- podpořit interakci, schopnosti komunikace a kooperace

Organizační postupy:

- Nejprve je třeba uspořádat židle do dvou kruhů.
- Ve vnitřním kruhu sedí menší skupina (eventuálně zůstane jedna židle volná) a jeden moderátor (učitel nebo žák). Moderátor řídí formální průběh. Vnitřní kruh diskutuje o daném tématu, sděluje si výsledky a rozhoduje se.
- Větší skupina sedící ve vnějším kruhu naslouchá mlčky rozhovoru probíhajícímu ve vnitřním kruhu
- Pokud se chce někdo z vnějšího kruhu zapojit do diskuse (doplnit informace, pozměnit nějaký příspěvek), posadí se na volné místo ve vnitřním kruhu. Po svém sdělení si sedne zpátky do vnějšího kruhu. Jakýkoli žák menší skupiny se může nechat kdykoli zastoupit někým z větší skupiny.
- O výsledcích proběhlé diskuse se debatuje v plénu tak dlouho, dokud všichni nesouhlasí s navrženým rozhodnutím.

Pravidla a přístupy hry:

- Hlasování není dovoleno.
- Není vítězů ani poražených.
- Pro úspěšný průběh je rozhodující ochota přistoupit na kompromis.

Tipy:

- Jazykové prostředky pro tuto metodu se musejí připravit a nacvičit dopředu. K tomu patří mimo jiné řečnické prostředky k vyjádření názoru, odporu, k argumentaci názoru atd. Tato metoda vyžaduje již vyšší jazykovou úroveň.
- Ve vnitřním kruhu by mělo být nejvíce sedm žáků.

- Délka trvání rozhovoru by měla být časově omezena a stanovena předem.
- Je rozumné začít nekonfliktními tématy, aby žáci lehce dospěli ke kompromisu.

6.3 Brainstorming

Didaktické cíle:

- zahájit nové téma
- zopakovat tematický celek
- rozvíjet vlastní nápady
- nalézt co nejvíce možných nápadů vedoucích k řešení problému ve skupině
- objevit nekonvenční pohledy na určité téma
- hledat souvislosti a struktury
- podpořit kreativitu a spontánnost

Organizační postupy:

- Učitel určí moderátora a zapisovatele.
- Úloha moderátora je dohlížet na dodržování pravidel a aktivovat otázkami ostatní.
- Učitel seznámí všechny žáky s pravidly brainstormingu.
- Je dobré problém (téma) vizualizovat (např. na balicí papír, nástěnku, tabuli či pomocí zpětného projektoru).
- Je důležité dát prostor (pauzy) na přemýšlení, i když nápady přicházejí v libovolném pořadí.

- Všechny příspěvky je třeba pečlivě zapsat (funkce zapisovatele). Osvědčený způsob je psaní poznámek na kartičky, neboť s nimi lze dále manipulovat. Kartičky se mohou upevnit na tabuli. Žáci tak vidí, které nápady už zazněly a podněcuje je to k vymýšlení dalších nápadů.
- Sesbírané nápady jsou rozčleněny, zhodnoceny, objasněny, zavrhnuty nebo vyzdviženy. Hodnocení probíhá podle předem stanovených kritérií (jako např. Jaké nápady lze uskutečnit? Jaké nápady jsou při daných podmínkách nejvhodnější?).

Pravidla brainstormingu:

- Každý nápad je vítán.
- Kreativní nápady jsou žádoucí. Čím neobvyklejší nápad, tím lépe.
- Množství nápadů je v první fázi důležitější než jejich kvalita.
- Žáci mohou kdykoli navázat na již zmíněné nápady.
- Během první fáze brainstormingu není dovoleno nápady kritizovat.

Tipy:

- Učitel dbá na jasnou definici problému (tématu).
- Zhodnocení nápadů následuje až po skončení první fáze brainstormingu (tj. po nashromáždění nejrůznějších nápadů).
- Mělo by být jasné, zda je možné se vyjadřovat i ve svém mateřském jazyce.
- Učitel by měl být trpělivý, protože žáci zpočátku mnohdy váhají.

6.4 Brainwriting

Brainwriting je písemná podoba brainstormingu.

Organizační postupy:

- Každý žák obdrží papír s otázkou, na kterou hledá odpověď.
- Každý ze žáků napíše na papír spontánně 2-4 nápady k otázce (problému) a papír podá svému sousedovi, který připojí další nápady. Otázek či problémů je tolik, kolik je žáků. Obdobně jako u brainstormingu i tady platí, že se již uvedené nápady mohou obměňovat. Důležité je ale nehodnotit, dokud nejsou sesbírány všechny možné nápady.
- Poté, co jsou všichni žáci hotovi, jsou nápady sesbírány, rozřazeny a zhodnoceny.
- Je vhodné sepsat nápady na tabuli.

6.5 Metoda postavená na hlavu (Kopfstandmethode)

Didaktické cíle:

- neutralizovat (odbourat) myšlenkové bloky
- podporovat kreativitu
- rozpoznat bariéry a chyby, které doposud stály v cestě úspěšnému řešení problému
- vidět problémy z různých úhlů pohledu
- hrát si s cizím jazykem

Organizační postupy:

- Otázku, kterou chce učitel s žáky zodpovědět, je třeba nejdříve znegovat. Například z otázky „Co musím udělat proto, abych si

zapamatoval neznámá slovíčka?" vznikne otázka „Co musím udělat proto, abych si nezapamatoval neznámá slovíčka?"

- Formou brainstormingu ve skupinách hledají žáci možné nápady. (čas: přibližně 10 minut)
- Ke každému zmíněnému nápadu se hledá opačné řešení, které vede k nalezení řešení.
- Nakonec se zhodnotí předložené nápady a rozvíjejí se další možná řešení.

Tip:

- Když se žáci s touto metodou blíže seznámí, je možné nechat jim volnost při výběru otázky (tématu).

6.6 Metoda výuky na stanovištích (Stationenlernen)

Metoda výuky na stanovištích má blízko ke kruhovému tréninku v oblasti sportu. Na různých stanovištích v místnosti připraví učitel materiály a příslušné úkoly. Každé stanoviště znamená jeden úkol. Žáci sami rozhodují o pořadí jednotlivých stanovišť. Existuje jeden povinný úkol, který musí vypracovat všichni, a jeden volitelný úkol s rozšiřujícím materiálem a informacemi, hrami nebo cvičeními.

Didaktické cíle:

- zpracovat samostatně cizojazyčné texty
- pracovat samostatně
- určit si své pracovní tempo
- poznávat souvislosti mezi různými oblastmi
- volit stupně náročnosti úkolu

- využít techniku samoučení
- cvičit schopnost kooperace a týmové práce

Organizační postupy – příprava:

- Učitel připraví stanoviště, na kterých budou žáci plnit úkoly. Na jednom stanovišti je vždy jeden úkol.
- Je třeba dbát na jasné zadání úkolů a dodržování předem domluveného času pro vypracování úkolů.
- Každý úkol je napsán na samostatný papír, kde žáci také najdou informace, doporučení a odkazy k pomůckám.
- Učitel by se měl s žáky domluvit o termínu odevzdání úkolů a příp. zkoušce.

Organizační postupy – úvod:

- Učitel se žáky projde společně všemi stanovišti, přičemž upozorní na povinné a volitelné úkoly. Žáci tak získají přehled o obtížnosti a zaměření úkolů.
- Učitel zmíní způsoby hodnocení práce.

Organizační postupy – práce na stanovištích:

- Žáci si sami určují pořadí úkolů (stanovišť) a začnou s plněním úkolů
- Žáci si vedou tzv. „knihu stanovišť“, do které si zaznamenávají výsledky jednotlivých úkolů.

Organizační postupy – vyhodnocení:

- Probíhá individuálně po předložení výsledků.
- Výsledky je dobré zveřejnit v plénu, a to formou prezentace, příp. diskuse.

Tipy:

- Je lépe mít přichystáno více úkolů než je stanovišť.
- Úkoly na stanovištích koncipuje učitel tak, aby žáci mohli pracovat „jak hlavou, tak rukama“.
- Zadání úkolů by měla být stručná a jasná.
- Žáci pracují samostatně, individuálním tempem.
- Je třeba realisticky odhadnout, jak dlouho budou žáci jednotlivé úkoly vypracovávat a vyvarovat se tak časovému tlaku. I zde platí zásada, že méně je více.
- Žáci po skončení práce uklidí místnost.
- Obsahové i estetické zpracování úkolů by mělo být pro žáky atraktivní.

6.7 Myšlenková mapa

Didaktické cíle:

- rozvíjet nové myšlenky
- naučit se klasifikovat pojmy
- zvyšovat schopnost kreativity a vnímavosti
- naučit se shrnout a propojit získané informace
- rozvíjet plánování činností
- zhodnotit texty
- rozpoznat souvislosti mezi tématy
- naučit se sbírat informace k určitému tématu a umět je uspořádat
- učit se slovní zásobu v souvislostech

Organizační postupy:

- Nejprve učitel vysvětlí pravidla myšlenkové mapy na konkrétním příkladu.
- Téma (myšlenku) je vhodné umístit doprostřed papíru, aby okolo byl dostatek místa na ostatní pojmy.
- Při výstavbě myšlenkové mapy se postupuje od jejího středu, tj. od obecného ke konkrétnímu a od nadřazeného k podřazenému pojmu. Čím dále je tedy pojem vzdálen od středu, tím konkrétnější je.
- Hlavní vztahové linie znázorňují souhrnná témata a jsou psány velkým tiskacím písmenem. Naopak vedlejší vztahové linie představují podkategorie a jsou psány spíše malými písmeny. Je možné použít také barevné rozlišení.
- Učitel by měl žáky upozornit, že je nejlepší používat podstatná jména.
- Doplnění myšlenkové mapy o obrázky, odkazy a symboly usnadňuje její zapamatování. Opět platí: čím originálnější, tím lepší.
- Při nedostatku místa lze připevnit další papíry kolem stávající myšlenkové mapy.

Tipy:

- Na metodu myšlenkové mapy a práci s ní si musí žáci nejprve zvyknout.
- Je vhodné překlopit papír (nejlépe formát A3) na šířku.
- Žáci by měli psát hůlkovým písmem, neboť je lépe čitelné.

6.8 Metoda „Pro a proti“ (Pro und Contra)

Didaktické cíle:

- naučit se diskutovat a argumentovat

- cvičit aktivní naslouchání
- posuzovat téma z různých úhlů pohledu
- cvičit a opakovat slovní zásobu daného tématu

Organizační postupy – fáze 1:

- Učitel žákům vysvětlí průběh práce a pevně stanoví téma, které vyvěsí na viditelné místo.
- Žáci se rozdělí do dvou skupin, kdy jedna skupina zastává během diskuse názor „PRO“ a druhá „PROTI“.
- Před zahájením práce se určí zapisovatel, který má za úkol napsat na kartičky všechny argumenty, které během diskuse zazní.
- Celou diskusi řídí moderátor. Jeho funkce je poměrně náročná, proto je jím nejprve učitel a až později žák.

Organizační postupy – fáze 2:

- Skupiny „PRO“ a „PROTI“ se posadí proti sobě a rozmyslí si své stanovisko a příp. argumenty k danému tématu.
- Členové skupiny „PRO“ zahájí diskusi tím, že řeknou svůj argument, na který skupina „PROTI“ hned reaguje svým stanoviskem.
- Opět dostane slovo zástupce skupiny „PRO“, a situace se opakuje, dokud se nedostanou všichni ke slovu.

Organizační postupy – fáze 3:

- Smyslem této metody je poznat jiný úhel pohledu na dané téma. Konkrétně to probíhá tak, že se po chvíli mění role žáků, tzn. skupina „PRO“ se stává skupinou „PROTI“ a naopak.

Organizační postupy – fáze 4:

- Po skončení diskuse jsou argumenty zapsané zapisovatelem vyhodnoceny a nejdůležitější argumenty z každé skupiny jsou vyzdviženy.
- Každý žák by měl dostat možnost vyjádřit svůj názor.

6.9 Metoda Jigsaw

Metoda Jigsaw je jednou z metod využívajících skupinovou formu výuky. Skupina žáků zpracuje část domluveného tématu. Následně pak vyučují nastudovanou látku své spolužáky. Práce probíhá v malých skupinách a trvá nejvýše 3 až 5 hodin.

Organizační postupy:

- Třída se rozdělí do skupin po 5 až 6 žácích. Ideální jsou heterogenní skupiny (podle pohlaví a schopností).
- Jeden žák ze skupiny je vedoucí. Pro začátek by jím měl být jazykově nejzdatnější žák.
- Téma je rozděleno do 5 až 6 oblastí (podle počtu žáků ve skupině).

Pravidla metody:

- Každý člen skupiny dostane od učitele článek týkající se jedné oblasti, kterou má zpracovat. Učitel má pro každého člena kromě článku připraveny informace.
- Žáci mají dostatek času, aby si alespoň dvakrát přečetli článek týkající se jejich oblasti a seznámili se s ním. Žáci zpracovávají svou oblast samostatně a žáci ve skupině si nepomáhají.

- Žáci, kteří zpracovávali stejnou oblast (v různých skupinách) se sejdou ve skupině expertů a projednají nejdůležitější body svého tématu.
- Žáci se vrátí do původní skupiny.
- Každý žák referuje ostatním ve skupině o své oblasti.

Úkoly učitele:

- Učitel stanoví časovou dotaci (nanejvýš by to měly být tři vyučovací jednotky) a rozdělí látku do zajímavých oblastí.
- Cíle, kterých mají žáci dosáhnout, napíše do pracovního návodu. Ten obdrží každá skupina.
- Všechny učební materiály je třeba vypracovat tak, aby byli pro žáky atraktivní.
- Každý žák by měl zažít úspěch.
- Učitel by měl obcházet všechny skupiny a monitorovat komunikaci.
- Na závěr je možné připravit kvíz s otázkami ze všech oblastí. O svém záměru by měl žáky informovat.

Výhody této metody:

- autonomní učení, učitel dává prostor k samostatné práci
- vede k zodpovědnosti
- rozvoj sebedůvěry
- vhodná i pro znevýhodněné žáky – rovnost
- spolupráce – práce v týmu

Úskalí této metody:

- metoda náročná na učitelův čas (příprava materiálů)
- konkurence ve skupině

- pro žáky může být náročné se koncentrovat na práci

6.10 Metoda „Hraní rolí“

Tato metoda pomáhá lépe porozumět učivu a také rozvíjet sociální dovednosti, řešit vzniklý konflikt či problémovou situaci. Je třeba rozlišovat mezi hraním rolí a dramatickou hrou. Hraní rolí je scénka zobrazující pouze určité situace, dramatická hra je spontánně sehraná (často konfliktní) situace. V obou případech žáci předstírají, že jsou jinou osobou a řeší nějaký problém nebo hrají konkrétní situaci. Hraní rolí je většinou krátká aktivita odehrávající se během několika málo minut.

Didaktické cíle:

- proniknout hlouběji do probíraného učiva nebo tématu
- rozvíjet sociální dovednosti
- řešit vzniklý konflikt či problémovou situaci

Organizační postupy – fáze 1:

- Učitel vybere konkrétní situaci a role, které jasně definuje.
- Hraní rolí se účastní buď celá třída najednou, nebo jedna či více skupin.

Organizační postupy – fáze 2:

- Žáci dostanou předem domluvený čas na přípravu a učitel kontroluje, kolik času zbývá.
- Učitel sleduje práci žáků a pomáhá jim, aby se neoddálili od tématu

Organizační postupy – fáze 3:

- Je třeba věnovat dostatečný prostor pro přehrání rolí.
- Učitel sleduje nerušeně žáky a dělá si poznámky, které použije při zpětné vazbě.

- Ti, kdo nehrají, pozorně sledují. Vhodné je mít pro ně přichystané dopředu otázky, na něž během sledování scénky hledají odpovědi.

Organizační postupy – fáze 4:

- Učitel by měl věnovat dostatek času zpracování prožité zkušenosti a mít pro žáky-herce přichystané otázky.
- Diváci, tj. ti, kteří nehráli, mohou sdělit své postřehy.
- Závěrečná diskuse lze provádět v malých skupinách nebo s celou třídou.

Tipy:

- Hraní stejné scénky lze zopakovat s jinými hráči a docílit tak různých ztvárnění jedné situace.
- Diskuse může následovat buď po každé scénce, nebo po ztvárnění více scének.
- Hraní scének by se nemělo přerušovat.

7 Jazyková animace

Jazyková animace je metoda výuky cizích jazyků, která pomocí her, žákovy fantazie a aktivity přibližuje jazyk (především jeho ústní formu) a kulturu sousední země. Během poměrně krátké doby lze docílit velkých pokroků v ústním projevu žáků, v jejich schopnosti domluvit se. Jazykové animaci nejde jen o zdokonalení komunikačních dovedností, ale také o porozumění a sblížení lidí různých národností.

Jazyková animace nepatří mezi metody, které lze soustavně používat ve výuce cizích jazyků. Jazyková animace si nedává za cíl zcela nahradit stávající metody výuky cizích jazyků, ale může je doplnit, obohatit a zpříjemnit. Jazyková animace se využívá hlavně při prvním kontaktu s cizím jazykem, protože odbourává prvotní bariéry při ústním projevu a probouzí zájem o cizí jazyk. Je to metoda, která je činnostně orientovaná, aktivizuje žáky k činnosti, napomáhá spolupráci ve skupině a která v sobě spojuje hru s prvky dramatické výchovy.

Koncept jazykové animace byl vytvořen v devadesátých letech 20. století Německo-francouzskou agenturou pro mládež (DFJW – Deutsch-französisches Jugendwerk) a byl využíván při německo-francouzském setkání mládeže.

V česko-německém kontextu se touto metodou začala hned od svého vzniku v roce 1997 zabývat organizace Tandem, hlavně na popud svého pracovníka Hansjürgena Karla. Tandem – Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže má sídlo jak v Německu (Regensburg), tak v České republice (Plzeň) a při své každodenní práci se setkává s problematikou komunikace mezi Čechy a Němci. Odkaz na internetové stránky Tandemu – Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže a bližší informace o jeho aktivitách najdete v přílohách. Za svou kreativní práci a inovativní přístup získala organizace Tandem

a jazykoví animátoři v roce 2006 Evropskou jazykovou pečeť LABEL, konkrétně za využití jazykové animace v rámci programu odborných praxí „A je to!“.

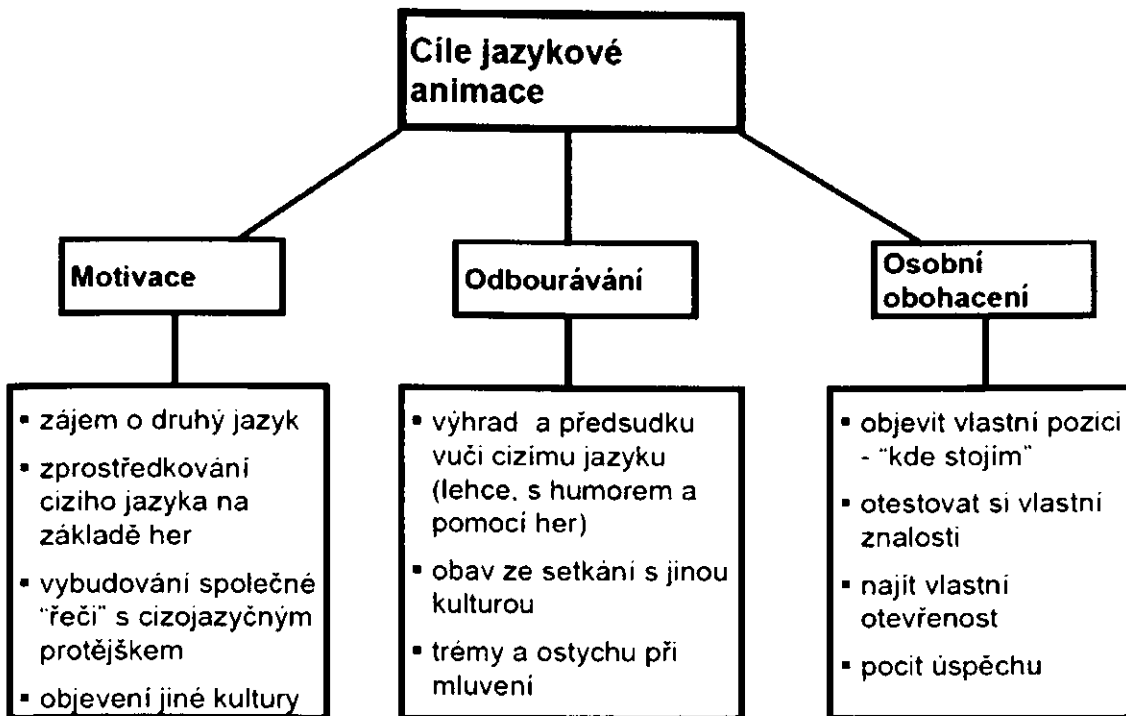
7.1 Cíle jazykové animace

Cílem jazykové animace je v první řadě pomoci zúčastněným porozumět si a pochopit se, tzn. v poměrně krátké době umět komunikovat v cizím jazyce pomocí nejzákladnějších obrátů, frází a slovíček.

V předchozí kapitole jsem uvedla různé oblasti využití jazykové animace a u každé z těchto oblastí je cíl specifikován trochu jinak. Například u mezinárodního setkání jde především o nejzákladnější komunikaci mezi jednotlivými skupinami a o odbourání jazykových zábran. U odborných výměnných praxí „A je to!“ je cílem připravit učně na běžnou komunikaci potřebnou v dané zemi a seznámit je s odbornou slovní zásobou. Při odborných praxích přijíždějí němečtí (příp. čeští) učni odborných učilišť do České republiky (příp. do Německa), kde stráví několikátýdenní praxi v odborném zařízení (jako např. závodní kuchyně, recepce hotelu, řemeslné dílny, atd.). U začínající cizojazyčné výuky je cílem seznámit se s cizím jazykem, odlehčenou formou vzbudit zájem a zvědavost. Cíl je třeba přizpůsobit typu skupiny a ty jsou u jazykové animace různé. Jazykovou animaci lze použít jak u jednojazyčných, dvojjazyčných, tak i vícejazyčných skupin, při různém počtu a věku zúčastněných.

Jazyková animace je přizpůsobena potřebám účastníků, jejich znalostem cílového jazyka, prostředí a podmínkám, za nichž jazyková animace probíhá. Témata a způsoby provedení jazykové animace se odvíjejí od typu a cílů setkání, výměny nebo výuky a obecně platí, že je-li stanoven cíl, je jednodušší vybrat

nejvhodnější techniky nebo metody. Existují cíle, které jsou pro všechny jazykové animace společné, a sice:

© koordináční centrum česko-německých vztahů mládeže - Tandem 2007

7.2 Možnosti využití jazykové animace

Tato metoda se nejvíce uplatňuje při setkáních lidí, kteří si zcela nebo částečně jazykově nerozumí. Nejčastější užití jazykové animace je tedy při česko-německých setkáních, mezinárodních letních táborech, školních výměnných pobytech a při odborných výměnných praxích „A je to!“ (jeden z programů Tandemu). Jazykovou animaci můžeme použít také ve škole, ať už na začátku cizojazyčné výuky nebo doplnění běžné jazykové výuky, či při tematicky koncipovaném projektu (projektovém týdnu) anebo během setkání s partnerskou školou. V neposlední řadě může být jazyková animace použita jako příprava před školním výletem do sousední země.

7.3 Základní úkoly jazykové animace

- jazyková animace se soustřeďuje jen na nejpotřebnější slovní zásobu a základy gramatiky
- chybovat je dovoleno
- používat slova a jednoduché větné struktury ve správném kontextu
- jazyková animace aktivizuje stávající znalosti (např. germanismy), čímž usnadňuje příjem nových informací
- jazyková animace se pokouší odbourávat zábrany při mluvení
- jazyková animace pracuje s reáliemi, hudbou, filmem a začleňuje do svých jednotek informace o kultuře dané země
- jazyková animace učí hrou, zábavou – slovní zásoba se procvičuje, aniž by si to aktéři uvědomovali, a učení už není „mučení“
- jazyková animace využívá všechny smysly – učení cizího jazyka je intenzivnější a jde více do hloubky
- jazyková animace výběrem témat a situací podle zájmů skupiny probouzí zvědavost (témata a situace vycházejí z každodenního života)
- jazyková animace dává prostor aktérům (žákům) k vyjádření jejich nápadů a volbě témat a programu – žáci jsou tak více motivováni

7.4 Role a úloha jazykového animátora

Pod názvem „animátor“ si mnoho lidí představí nejspíše animátora kreslených večerníčků, který dává do pohybu kreslené postavy. Jazykový animátor by měl rozhýbat (doslovně i v přeneseném slova smyslu) účastníky a podnítit je k jazykové aktivitě.

Jazykový animátor (v česko-německém kontextu) by měl umět aktivně používat oba jazyky, probouzet zájem účastníků jak o kulturu, tak o jazyk druhé země, povzbudit jejich kreativitu, inspirovat je ke hře s jazykem a odbourávat jejich předsudky a strach. Dále by měl jazykový animátor umět pružně reagovat na konkrétní situaci ve skupině a na potřeby zúčastněných. Pomocí různých cvičení by měl jazykový animátor umožnit rozvoj týmové spolupráce a posílit schopnost empatie. Důležité také je, aby jazykový animátor uměl zvolit v dané situaci co nejvhodnější metody a techniky práce tak, aby se v jazykové jednotce objevily jak chvíle intenzivní práce, tak uvolnění (např. prostřednictvím tzv. warming-up, čili rozehřívacích cvičení).

7.5 Návrhy prvních hodin němčiny pro začátečníky (1. st. ZŠ)

s využitím jazykové animace

Do výuky německého jazyka lze jazykovou animaci dobře začlenit. Právě pro začátečníky je tato metoda velice vhodná, neboť probouzí zájem o cizí jazyk a využívá názornosti, pohybu, dramatické výchovy, vizualizace, herních prvků a zapojuje všechny smysly.

Při svých návrzích jsem předpokládala nulové nebo velmi malé znalosti němčiny žáků na 1. stupni základní školy. Snažila jsem vytvořit na sebe navazující aktivity a vyučovací jednotky. Všechny uvedené činnosti či hry lze použít také samostatně pro zpestření jakékoli hodiny.

Cvičení jsem koncipovala tak, aby se žáci v relativně krátké době seznámili formou her s nejzákladnější slovní zásobou a aby je německý jazyk začal zajímat. Uvedené aktivity jsem vyzkoušela v praxi během jazykové animace s německými nebo českými dětmi. Činnosti se dají upravit podle konkrétní skupiny a jejích

potřeb. Ve velké většině se jedná o mluvní cvičení formou nápodoby. Mnohdy nemusí české slovo vůbec zaznít (lze ho názorně ukázat, vizualizovat) a navíc si ho takto žáci snáze zapamatují. Toto jsou návrhy upravené pro začínající výuku německého jazyka s využitím metody jazykové animace.

Návrh 1. hodiny (45 minut)

- Na úplný začátek se osvědčilo použít efekt překvapení. Toho docílí učitel tak, že začne mluvit jenom německy. Bud' čte německou knihu pohádek, která existuje i v češtině (např. Geschichten vom Hündchen und vom Kätzchen, tj. Povídaní o pejskovi a kočičce), nebo mluví s maňáskem. Maňásek je u menších dětí velice oblíbený a pomáhá odstraňovat prvotní bariéry. Žáci totiž nemluví německy přímo s učitelem, ale s maňáskem.
- Konverzace učitelky s maňáskem probíhá tak, že se navzájem německy pozdraví a představí. Není třeba věty překládat, neboť žáci mluvenému projevu podle kontextu porozumí. Učitelka říká: „Hallo, ich bin Lenka. Und du?“ („Ahoj, já jsem Lenka. A ty?“) a maňásek odpoví: „Hallo, ich bin Quido.“ („Ahoj, já jsem Quido.“). Při pozdravu si mohou pro lepší názornost potřást rukama.
- Učitel s žáky nacvičí obě věty. Při této aktivitě se sedí v kruhu. Učitel říká: „Ich bin Lenka.“ („Já jsem Lenka.“) a žáci po něm větu zopakují. Pak učitel pokračuje: „Und du?“ („A ty?“) a žáci větu opět zopakují. Při mluvení pomáhá ukazovat následující gesta: při první větě poklepat rukou na sebe a při druhé větě ukázat dlaní nahoru směrem k ostatním.

Poté se učitel představí a zeptá se maňáška, jak se jmenuje. Maňásek se představí a zeptá se žáka po své pravici (levici). Takto se představují jeden po druhém (v daném směru) a cvičení končí, jakmile všichni žáci hovořili.

- Posléze rozmlouvá maňásek s žáky. Přejde k nějakému dítěti, potřese si s ním rukou, pozdraví ho a zeptá se, jak se jmenuje. Na konci tohoto dialogu se spolu rozloučí slovem „tschüss“ („čau“). Rozloučení může být doprovázeno gestem mávání a odchodem. Maňásek čeká, až dítě tento výraz zopakuje, pak odchází k jinému dítěti.
- Je vhodné si výše uvedený dialog procvičit formou pohybové hry, kterou většina žáků zná. Je to obdoba hry „Chodí pešek okolo“.

Žáci stojí (či sedí v podřepu) v kruhu. Jeden z nich je „pešek“ a obchází kruh. Při obcházení se „pešek“ někoho nenápadně dotkne a dotyčný musí vyběhnout v opačném směru než „pešek“. Když k sobě přiběhnou, německy se pozdraví a potřesou si rukama. Dialog probíhá následovně: „Hallo, ich bin Tomáš. Und du?“ („Ahoj, já jsem Tomáš. A ty?“), druhý odpoví: „Hallo, ich bin David.“ („Ahoj, já jsem David.“). Následně se rozloučí „Tschüss.“ („Čau/Ahoj.“), druhý odpoví také „Tschüss.“ Rozejdou se a pokračují každý ve svém směru tak, aby obsadili prázdné místo. Kdo je pomalejší a volné místo nezíská, je v dalším kole „peškem“ a dotykem vyzve dalšího hráče ke konverzaci.

Návrh 2. hodiny (45 minut)

- Učitel přiblíží žákům formou diskuse kulturu Spolkové republiky Německo a nejdůležitější informace o ní. Učitel se ptá, např. otázky např.

Co víte o Německu? Byli jste už někdy v Německu? (pokud ano, kde?)
Znáte nějaká německá slovíčka? Jaký stát s Německem sousedí? Víte, jak se jmenuje hlavní město Německa? Znáte nějakou řeku, která protéká Německem? Víte, jakou měnu mají v Německu? Znáte nějakou významnou osobnost Německa. V jakém oboru se proslavila? Znáte nějaké pohoří, které se nachází na území Německa? apod. Učitel by měl mít přichystanou také mapu Spolkové republiky Německo, německou měnu, obrázek státní vlajky, nahrávku německé státní hymny a řadu zajímavých informací (např. délka prázdnin, německý národní strom, nejdelší německé slovo, aj.).

- Zábavné je pro žáky také zjištění, jak vypadá jejich jméno v němčině. Některá česká křestní jména do němčiny přeložit nemůžeme, ale existuje celá řada německých ekvivalentů k českým jménům. Můžeme si také pohrát s našimi křestními jmény, příp. i s příjmeními. Například z Marka se stane Markus, z Tomáše Thomas, z Ondřeje Andreas, atd. Učitel se zeptá žáků, zda chtějí při hodinách němčiny používat německou obdobu jejich jména. Pokud ano, rozdá učitel lepicí pásku a každý žák si napíše své „nové“ jméno, poté si jméno nalepí viditelně na svrchní část oblečení. Při další hře svá jména použijí.
- Na závěr zopakuje učitel s žáky frázi z minulé hodiny, a to formou hry, která se jmenuje „Procházka“. Všichni žáci se prochází po třídě libovolným směrem a když se s někým potkají, potřesou si rukou a naváží rozhovor: „Hallo, ich bin Thomas. Und du?“. Druhý odpoví: „Hallo, ich bin Andreas.“. Rozloučí se slovem „tschüss“ a potkají se s někým jiným. Pro zpestření je možné pustit vhodnou hudbu. Pokud hudba hraje,

všichni se procházejí, když učitel hudbu vypne, musí žáci v co nejkratší době uskutečnit s nějakým spolužákem výše uvedený rozhovor. Po zapnutí hudby se začnou žáci zase libovolně pohybovat po třídě.

- Po chvíli učitel žáky vyzve, aby utvořili kruh. Plynule tak přechází k nácviku zdvořilostního pozdravu „Guten Tag“ („dobrý den“) a zdvořilostního rozloučení „Auf Wiedersehen“ („nashledanou“). Upozorní také, že při vykání se neříká „du“, ale „Sie“. Žáci mají možnost volby, na kterém cvičení si nový pozdrav s rozhovorem procvičí, zda na období hry „Chodí pešek okolo“ nebo při hře „Procházka“. Rozhovor probíhá následovně: „Guten Tag, ich bin Thomas. Und Sie?“ – „Guten Tag, ich bin Andreas.“ – „Auf Wiedersehen.“ – „Auf Wiedersehen.“ („Dobrý den, já jsem Tomáš. A Vy?“ – „Dobrý den, já jsem Ondřej.“ – „Nashledanou.“ – „Nashledanou.“).

Návrh 3. hodiny (45 minut)

- Učitel začne hodinu hádankou. Která tři slova jsou v jakémkoli jazyce nejdůležitější? Pokud žáci nemohou dlouho přijít na správnou odpověď, pomůže jim učitel konkrétní představou: Jste v cizině a upadne vám peněženka. Někdo ve vaší blízkosti si toho všimne a podá vám ji. Jaká slova během rozhovoru použijete? Jedná se o slova „bitte“ („prosím“) a „danke“ („děkuji“). Třetím nejdůležitějším slovem je „Entschuldigung“ („promiň(te)“). Pro lepší upevnění nových slovíček použije učitel gesta. Žáci mohou gesta vymyslet společně, nebo učitel nabídne svá gesta. Pro slovo „bitte“ to může být „tření dlaní o sebe“, u slova „danke“ to může být

úklon (s rukou na hrudi) a při posledním slůvku „Entschuldigung“ se na nějakém gestu domluvíme s dětmi.

- S žáky lze provést také následující aktivitu. Jako pomůcka slouží míč (nejlépe nafukovací), který si žáci v kruhu posílají. Kdo míč přijme, řekne „danke“ („děkuji“) a se slovem „bitte“ („prosím“) hází míč kterémukoli spolužákovi. Slovo „Entschuldigung“ („promiň(te)“) použijí žáci, kteří míč špatně hodí. Situace se opakuje do té doby, než se všichni vystřídají.
- Pro práci s autentickým materiálem a německou abecedou poslouží výborně německé noviny. Žáci mohou zkusit vyhledat slova, kterým rozumí. Po chvíli si nalezená slova společně řeknou.
- Pro motivaci žáků je povzbudivé, že si při komunikaci mohou pomoci mezinárodními slovy (jako např. Kino, Konzert, Auto, Telefon, Student, apod.). Hodně slov je do češtiny přejato právě z němčiny. Jedná se o tzv. germanismy a můžeme je žákům představit formou hry, která se jmenuje „Dvojjazyčná show“. Učitel vybere deset až patnáct německých slov, která mají v češtině obdobu. (tzv. germanismus) a napíše je na kartičky. Osvědčilo se barevné rozlišení rodů podstatných jmen, tzn. modře maskulinum, červeně femininum a zeleně neutrum. Učitel vybere dva hráče a ti si určí své „bzučáky“ (někdo z ostatních žáků). Oba hráči sedí na židli vedle sebe, aby dobře viděli na učitele (popř. žáka), který odkrývá kartičky s pojmy. „Bzučák“ klečí před „svým“ hráčem. Pokud hráč ví, co uvedené slovo znamená, aktivuje svůj „bzučák“ (např. poklepáním na rameno nebo lehkým dotykem hlavy). „Bzučák“ po dotyku vydá předem domluvený signál (např. pípnutí nebo zabzučení). Vedoucí hry se rozhodne, který „bzučák“ zazněl dříve a podle toho vyzve

dotyčného hráče k odpovědi. Pokud je odpověď chybná, odpovídá druhý hráč. Za správnou odpověď si hráč připíše bod. Pokud odpověděl hráč, aniž by aktivoval svůj „bzučák“, není mu odpověď uznána. Nejprve je vhodné použít slova hodně podobná, např. Zucker, Decke, Flasche, Tasche, Brille, Draht, Paar, Pass, Sakko, Kaffee, Kasse, Rucksack, Farbe, atd. Později je možné slova ztížit a použít např. Gesicht, Geschäft, Spaß, Platz, Schluck, Schnur, Pflaster, Hitze, Luft, Kübel, Kunst, Mannschaft, packen a putzen. Učitel žákům pomáhá se správnou výslovností a po prvním kole může vyzvat další žáky, kteří také zkouší odhadnout, co dané slovo v češtině znamená.

Návrh 4. hodiny (45 minut)

- Na začátku hodiny opět dostane každý žák část novin, papír a tužku. Zadání této aktivity zní následovně: „Napište na papír všechna písmena německé abecedy, která v české abecedě nenajdete. Zkuste najít i německé dvojhlásky.“ Učitel může žákům prozradit, kolik písmen a dvojhlásek mají hledat. Po chvíli si společně zkontrolují, co kdo našel.
- Pro představu, jak se německá písmena, která žáci objevili v novinách vyslovují, dá učitel žákům přečíst text (viz rámeček). Takto by zapsal slyšený český projev německý mluvčí. Text slouží k uvědomění si zákonitostí německé fonetiky. S tímto textem pracujeme jedině v případě, že žáci už umí plynule a bez větších problémů číst český text.

AHOI!

DNESSKA SSE BUDEME UTSCHIT TSCHESKY.

NENIE TO SSITZE LECHKÄ, ALE DAH SSE TO SWLAHDNOUT

A JE TO SAABAWA!

TENTO TSCHESKYH TEXT JE NAPSAAN NJEMETZKOU

ABEZEDOU, PROTO HO TAKÄ UMIETE PRSCHETSCHIESST.

- Při čtení výše uvedeného textu učitel s žáky prochází odlišnosti jednotlivých německých grafémů a fonémů. Jejich nácviku věnuje dostatek času. Učitel spolu s žáky může vyrobit přehlednou tabulku těchto odlišností, kterou vystaví ve třídě.
- Žáci si sami zkusí napsat vlastní text stejným způsobem, tzn. zapracovat německou abecedu do českého jazyka. Po 10-15 minutách dá učitel prostor, aby žáci předčítali text spolužáka.
- Zajímavé zpestření procvičování německých fonetických odlišností přináší hra „Skandovací skandál“ (viz Příloha 2). Hra má různé varianty. Mně se nejvíce osvědčilo zařadit nejdříve „skandování“ jednoho písmene. Žáci mají na výběr německá písmena (ü, ö, ä, e, c, z, s, v, w), která jsou těžko vyslovitelná nebo se vyslovují v češtině jinak. Učitel tato písmena napíše velkým písmem každé na samostatný papír a rozloží je na podlahu. Ve skupině se žáci domluví, které písmeno si vyberou a pětkrát ho jednohlasně ostatním řeknou. Ostatní skupiny musí hádat,

keré písmeno žáci právě „skandovali“ a vyberou ho z rozložených kartiček. Až dá učitel povel „los!“ (obdoba českého „ted!“), vyběhne jeden zástupce skupiny pro kartičku. Pokud skupina vybrala správné písmeno, získává bod. Učitel rozdělí žáky do třech skupin, která odpovídají slovům „bitte“ („prosím“), „danke“ („děkuji“) a „Entschuldigung“ („promiň(te)“) – viz Návrh 3. hodiny.

Návrh 5. hodiny (45 minut)

- V předminulé hodině se žáci seznámili s německými slovy, kterým i bez učení rozumí. Germanismů je v češtině opravdu hodně, takže hru „Dvojjazyčná show“ může učitel zařadit i do dalších hodin. Je dobré žáky upozornit zábavnou formou také na tzv. „falešné přátele“ („Falsche Freunde“). Jedná se např. o slova Strom (elektrický proud, nikoli strom), Rock (sukně, nikoli rok), Rad (kolo, nikoli rád), Mappe (složky, nikoli mapa), Stuhl (židle, nikoli stůl), Buch (kniha, nikoli bůh), hoch (vysoký, nikoli hoch), dumm (hloupý, nikoli dům), dort (tam, nikoli dort), ja (ano, nikoli já) apod. U této aktivity se nabízí použít obrázky. Slova učitel napíše na kartičky a nechá vedle místo na obrázek (pokud to význam slova dovolí). Kartičku učitel přehne mezi obrázkem a slovem tak, aby obrázek žáci neviděli. Poté ukáže učitel kartičku se slovem žákům a nechá je hádat, co si myslí, že dané slovo znamená. Po chvíli ukáže žákům obrázek, který pomůže lepšímu zapamatování slova. Společně pak slovo přečtou správně německy.
- Před rozdělením do skupin se žáci seznámí formou gest s výrazy „ja“ („ano“) a „nein“ („ne“). Tato aktivita probíhá v kruhu tak, aby učitel na

každého žáka dobře viděl. Učitel pokývá hlavou a řekne „ja“. Pak se zeptá, co toto slovo znamená v češtině. Při pohybu hlavy ze strany na stranu řekne „nein“. Žáci podle kontextu poznají i význam tohoto slova. Žáci po učiteli zopakují obě slova a spojí je s gesty. Poté učitel přistoupí jednotlivě ke každému žákovi a ukáže jedno z gest. Žák odpoví, zda jde o slovo „ja“ nebo „nein“, a slovo, které mu bylo přiděleno, si zapamatuje. Pak se rozdělí do skupin podle přidělených gest (slov).

- K uvolnění atmosféry a hře s písmeny slouží hra „Bewegliche Buchstaben“ („Písmenková pantomima“). Žáci jsou rozděleni do dvou skupin a úkolem obou skupin je znázornit pomocí svých těl nějaké německé slovo, se kterým se do té doby seznámili. Vytvoří tzv. „živé obrazy“, kdy každý žák (příp. dva žáci) představuje jedno písmenko. (Ukázka této aktivity je na DVD, které je přiloženo k diplomové práci.) Důležité je dát žákům prostor pro ztvárnění konkrétního slova. Skupiny pracují odděleně (v jiné části místnosti), aby se nerušily. Po chvíli se opět sejdou, jedna skupina předvede své slovo a druhá skupina slovo hádá. Pak si úlohy vymění. Pro lepší představu je dobré, když učitel ukáže názorně jedno písmeno (např. písmeno „T“ předvede učitel tak, že upaží ruce a svěsí hlavu).

Návrh 6. hodiny (45 minut)

- Tuto hodinu žáky čeká nácvik čísel od jedné do šesti, který probíhá pomocí ukazování na prstech či vytleskávání. Učitel napíše německy na jednotlivé kartičky číslice jedna až šest (např. 1 – EINS, 2 – ZWEI, 3 – DREI, atd.). Tyto kartičky učitel při nácviku ukáže, nahlas přečte číslo a

žáci po něm několikrát za sebou německý název zopakují. Poté učitel kartičky odloží a pomocí prstů ukazuje postupně řadu čísel od jedné do šesti (několikrát za sebou) a přitom s žáky říká německé výrazy. Po nácvičku číselné řady přistoupí učitel k náhodnému říkání německých čísel a žáci na prstech ukazují daný počet. Pak se situace ztíží, tzn. učitel ukazuje čísla na prstech a žáci mají za úkol říci číslo německy. Poslední obdoba této aktivity je, že učitel říká čísla německy a žáci říkají český ekvivalent a naopak. Později může roli učitele převzít žák, tzn. čísla ukazovat na prstech nebo je vyslovovat.

- Do nácvičku čísel lze zapojit i pohybovou složku. Učitel (nebo žák) řekne německy číslo a žáci mají daný počet vytleskat nebo vydupat. Předem je nutné stanovit určitý rytmus, aby nevznikl nepřehledný a neefektivní rámus. Žáky baví, když mohou vnímat počet pouze sluchem, tzn. při tomto cvičení mohou žáci zavřít oči a více se tak soustředit na poslech.
- Pomůckou pro zapamatování čísel v německém jazyce může být básnička o číslech. Nabízím básničku, kterou jsem nazvala „Zähle mit!“:
Eins, zwei, drei, žralok se řekne Hai.
Vier, fünf, sechs, sušenka je Keks.
Sieben, acht, neun, Melone je meloun.
Deset to je zehn, nashledanou – Auf Wiedersehen!
- Hrou „Molekuly“ procvičíme právě probraná čísla. Všichni pobíhají po místnosti. Jeden žák, který honí ostatní, zavolá libovolné číslo německy (od jedné do šesti) a ostatní musí co nejrychleji vytvořit skupinky o daném počtu hráčů, tzn. pokud zazní číslo „zwei“ („dva“), musí žáci

utvořit dvojice. Kdo zůstane mimo skupinu, může být chycen. Kdo je chycen, vyvolává v dalším kole nové číslo a následně chytá spoluhráče.

Návrh 7. hodiny (45 minut)

- Velice zábavná hra na zopakování čísel se jmenuje „Boj o vlajku“. Dvě stejně početné skupiny se postaví proti sobě na větší vzdálenost. Učitel vymezí hrací pole provázkem nebo lanem. Žáci obou družstev stojí naproti sobě vyrovnaní v řadě (vně hracího pole). Každý hráč ve skupině dostane přidělené jedno číslo (v našem případě od 1 do 6, pokud už umějí další čísla, lze je také použít), tzn. že dva žáci z různých družstev mají stejné číslo. Uprostřed herního pole stojí učitel nebo žák (podle počtu hráčů), který v natažené ruce volně drží „vlajku“ (šátek) a vyvolává čísla. Žáci, kteří mají dané číslo, vyběhnou k hráči držícímu „vlajku“ a snaží se ji získat. Ten, komu se to podaří, obdrží pro své družstvo bod. Tuto hru lze použít i na zopakování barev či jiné slovní zásoby.
- Píseň „Hlava, ramena, kolena, palce“ je zajímavým zpestřením výuky a žáci se při ní naučí, jak se německy řeknou různé části těla. Píseň zazpívá celou nejprve učitel, poté píseň zpívá s žáky po částech a pomalu. Postupně všechny části písně spojí a zazpívá ji několikrát dohromady. Slova písně lze upravit také na jinou slovní zásobu, např. na oblečení. V tomto případě může znít text písně následovně: „Mütze, T-Shirt, Jeans und Schuhe, Jeans und Schuhe, Jeans und Schuhe. Mütze, T-Shirt, Jeans und Schuhe, Socken, Pulli, Jacke, Rock.“ Žáci mohou podle rytmu text sami variovat.

Text a melodie – viz Příloha 3

- Pro lepší upevnění nově získané slovní zásoby je po zpívání vhodná vizualizace. Z tohoto důvodu učitel nakreslí postavičku na velký formát papíru (např. balicí papír). Části těla (zminěné v písni) napíšeme na čtvrtku (každé slovo zvlášť). I tady může učitel použít barevné rozlišení rodů podstatných jmen (viz Návrh 3. hodiny). Čtvrtky s částmi těla rozložíme na zem tak, aby je všichni žáci viděli. Žáci mají za úkol přiřadit části těla k postavičce. Čtvrtky žáci přilepují k postavě a poté si ještě jednou s učitelem všechny části hlasitě přečtou, příp. znovu zazpívají celou píseň. Na konci můžeme vyzvat odvážlivce ke zpěvu.

Návrh 8. hodiny (45 minut)

- Hra „Wie geht's dir?“, při které žáci sedí v kruhu na židličkách, je spojená s pohybem. Jedna osoba stojí uprostřed kruhu a obrátí se na libovolného hráče s otázkou „Wie geht's dir?“ („Jak se máš?“). Dotazovaný volí jednu odpověď ze tří možností, a to „gut“ („dobře“), „schlecht“ („špatně“) nebo „Es geht.“ („Jde to.“). Pokud dotazovaný řekne „gut“, vymění si místa sousedi dotazovaného. Při odpovědi „schlecht“ mění místo „obsousedí“ dotazovaného, tzn. žáci sedící od dotazovaného dvě místa vpravo i vlevo. Zazní-li možnost „Es geht.“, mění své místo všichni žáci. Žák stojící uprostřed má za úkol obsadit jakékoli právě uvolněné místo. Na koho volné místo nezbude, ptá se v dalším kole nějakého spolužáka „Wie geht's dir?“. Při nácviku odpovědí není třeba doslovného překladu. Dobře poslouží nakreslené obličejky, tzv. „smajlíky“. Například:

 GUT

 SCHLECHT

 ES GEHT

Další možností, jak dětem vysvětlit probírané pojmy, jsou gesta. Při slově „gut“ ukazuje učitel pěst se vztyčeným palcem, při slově „schlecht“ otočí palec dolů a u poslední varianty natočí palec do strany. Pro menší žáky zatím doporučuji vynechat pojem „Es geht.“. Pravidla jsou stejná, tzn. při slově „gut“ si vymění místo sousedi tázaného, ale při slově „schlecht“ si mění místa všichni spolužáci.

- Na závěr hodiny zopakuje učitel s žáky čísla pomocí básničky „Zähle mit!“ (viz Návrh 7. hodiny) nebo prostřednictvím hry „Vytleskávání“. Žáci často tuto hru už znají, proto její vysvětlování nezabere moc času. Žáci sedí v kruhu a každý dostane od učitele přiděleno jedno německé číslo. Při velkém počtu žáků se vyplatí vytvořit dva menší kruhy. Nejprve žáci sjednotí rytmus tleskání, tzn. že všichni tleskají stejně, a to dvakrát do stehů, dvakrát do rukou, opět dvakrát do rukou a dvakrát do stehů. Takto se tleskání opakuje pořád dokola ve stejném rytmu. První žák zároveň s tlesknutím do stehů řekne při každém tlesknutí své číslo a poté (při změně tlesknutí do rukou) vyvolá jiné číslo, které opět dvakrát zopakuje. Žák, jehož číslo bylo vyvoláno, musí rychle zareagovat a říci své číslo souběžně s tlesknutím do rukou (příp. do stehů) a při tlesknutí do stehů (příp. do rukou) opět vyvolá někoho dalšího. Všichni by měli přijít alespoň jednou na řadu a teprve pak může učitel přidělit jiná čísla.

Návrh 9. hodiny (45 minut)

- Učitel si na tuto aktivitu připraví plakát s vybranými barvami (viz Příloha 4) a navíc vystřihne kolečka týchž barev. Plakát postupně sroluje či poskládá tak, aby se vždy objevila pouze jedna barva a žáci neviděli všechny najednou. Nácvič barev probíhá tak, že žáci opakují německé názvy barev po učiteli. Několikrát si společně projdou první 3 až 4 barvy za pomoci plakátu (vizuální podpora). Po nácvič první série barev odloží učitel plakát s barvami stranou a vezme do ruky barevná kolečka těch barev, které dosud zmínil. Ukazuje postupně jednotlivé barvy a žáci říkají jejich německé názvy. Poté nácvič pokračuje stejně tak i s ostatními barvami. Nejprve s pomocí plakátu, později s barevnými kolečky. U menších dětí můžeme zprvu vynechat hnědou a šedou barvu (nejsou tak časté) a přidat je až později.
- Barvy si žáci upevní díky pohybové hře „Dotkni se barvy“. Hru mnozí znají jako „*Pan Čáp ztratil čepičku, měla barvu, barvičku...*“. Žáci se v tichosti volně pohybují po místnosti a jeden z nich vyvolává, které barvy se ostatní mají dotknout. Vyvolávající hráč počítá do tří (německy) a pak chytá toho, kdo se nedotýká stanovené barvy. Chycený žák v dalším kole vyvolává novou barvu. Vyvolávající žák může říkat úvodní rýmovačku, ale v pozměněné česko-německé verzi: „Pan Storch ztratil čepičku, měla barvu, barvičku.“ Ostatní žáci se jednohlasně ptají: „Welche?“ a vyvolávající žák nahlas a zřetelně německy řekne jednu z barev.

Návrh 10. hodiny (45 minut)

- Na začátku hodiny zopakuje učitel s žáky barvy a čísla pomocí hry „Člověče, nezlob se!“ (viz Příloha 4). Žáky rozdělí do skupin a každá skupina dostane hrací plochu, figurky a hrací kostku. Žáci začínají na startu a podle hodu kostkou postupují figurkami k cíli. Pokud cestou stoupnou na barevné pole, musí říci německý název této barvy, jinak se vrací na pole „Start“. Vyhrává ten, kdo je první v cíli. Pro zopakování čísel je vhodné, aby žáci slovně (německy) doprovodili svůj hod kostkou a také postupné kroky po hrací ploše, tzn. např. žák hodí kostkou čtyři, řekne „vier“ a při krocích postupně počítá: „Eins, zwei, drei, vier.“. I při této hře může učitel obměňovat slovní zásobu, kterou je třeba procvičit. Místo polí s barvami mohou být u některých polí obrázky s názvy zvířat, ovoce a zeleniny, školních pomůcek apod.
- Cílem následující hry je seznámit žáky hravou formou s vybranými slovíčky. V tomto případě s druhy ovoce (např. Apfel, Birne, Ananas, Banane, Melone). Učitel si připraví obrázky ovoce a na jednotlivé kartičky napíše jejich německé názvy (viz Příloha 4). Opět může použít barevné odlišení rodů podstatných jmen. Osvědčilo se zvolit nejprve takové druhy ovoce, které znějí podobně nebo stejně jako v mateřském jazyce. Obrázky a kartičky jsou neuspořádaně rozloženy na podlaze a žáci mají přiřadit správný název ke každému obrázku. Učitel předřikává jednotlivé německé názvy a žáci po něm opakují. Poté učitel schová kartičky s názvy a ponechá si pouze obrázky s ovocem. Ukazuje jednotlivé obrázky a žáci říkají německy odpovídající druh ovoce.

- Následuje hra „Obstsalat“ (Ovocný salát), jejíž pravidla jsou následující: Žáci sedí v kruhu, jeden z nich stojí uprostřed. Každému žákovi učitel přidělí jeden druh ovoce tak, aby alespoň tři žáci dostali stejný druh. Žák stojící uprostřed kruhu nahlas řekne název jednoho druhu ovoce a ti, kdo mají tento druh, si musí vyměnit místa. Zazní-li pojem „Obstsalat“, mění místo všichni. Úkolem hráče uprostřed je získat židli (místo) jakéhokoli žáka, který si vyměňuje místo. Na koho místo nezbude, stojí v příštím kole uprostřed a vyvolává další druh ovoce. Hru lze použít pro zopakování různé slovní zásoby nebo pro seznámení se s novými slovíčky.

Další aktivity na procvičení slovní zásoby

- Pantomima: Pro nácvik či zopakování slovní zásoby se dá využít pantomima. Je velice vhodná např. při slovní zásobě o zvířatech, povoláních či při nácviku činností (sloves).
- Hra „Holt ab!“: Součástí této aktivity jsou reálné předměty (např. školní pomůcky, kancelářské potřeby, ovoce, zelenina, aj.). Učitel rozdělí žáky do dvou skupin a ti se seřadí do zástupu za startovní čáru. Na druhém konci třídy jsou vyrovnány předměty. Učitel řekne např.: „Holt, bitte, das Heft ab!“ a z každého družstva vyběhne jeden zástupce. Kdo dříve přinese správný předmět, získá svému družstvu bod.

7.6 Příklad jazykové animace: projekt „Familie Čermák

unterwegs“

Jak jsem již zmínila, jazyková animace existuje v česko-německém kontextu hlavně díky Tandemu – Koordinačnímu centru česko-německých výměn mládeže, který tuto metodu dále rozvíjí a pořádá školení pro jazykové animátory a animátorky.

V září roku 2005 jsem se zúčastnila školení jazykových animátorů a tato metoda mě velice zaujala. Od té doby jsem uplatnila jazykovou animaci během řady česko-německých setkání a táborů, dále v rámci projektu „A je to!“ (jeden z programů Tandemu – Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže) a v rámci propagace češtiny na německých základních školách v příhraničí, kde se má čeština zavádět. Při aktivitách jazykové animace se žáci rychle osmělí komunikovat. Jsou motivováni metodami práce, přístupem jazykového animátora, rozmanitostí úkolů aj. Myslím si, že jazyková animace je metoda, která může počáteční výuku cizích jazyků na českých základních školách velmi obohatit.

V České republice žádný projekt na podporu jazykové animace na základních školách neexistuje, proto popíši projekt, při kterém se jazyková animace využívá v bavorských příhraničních školách. Organizace EUREGIO EGRENSIS pracovní sdružení Bavorsko e.V. zrealizovala v rámci projektu „Sprachoffensive“ školní program „Familie Čermák unterwegs“, při kterém je čeština během dvou hodin zprostředkována žákům 6. až 9. tříd. Program je určen pro školy, které chystají zavést český jazyk jako volitelný nebo povinný předmět. Cílem je tedy vzbudit u žáků zájem o český jazyk a „nalákat“ je na připravovanou výuku češtiny. Jazykoví animátoři seznámí žáky nejprve s českými písmeny a jejich výslovností, poté žáci objevují, co mají oba jazyky společného. Jazykovým animátorům pomáhají k

dosažení cílů zejména hry, pohybové aktivity, gestikulace, názornost, mnemotechnické pomůcky aj.

Poprvé se projekt uskutečnil v březnu 2007 a proběhl na bavorských základních (Hauptschulen) a reálných (Realschulen) školách v regionu Horní Falc (Oberpfalz). Této akce se během 14 dní zúčastnilo přibližně 500 žáků pěti škol v bavorském příhraničí regionu Euregio Egrensis. Byly to školy ve městech Selb, Weiden, Tirschenreuth a dvě školy v Rehau. Tento projekt se na jaře roku 2007 velmi osvědčil. Čtyři z pěti navštívených škol zavedly od nového školního roku, tj. od září 2007, češtinu jako volitelný předmět. Pro velký úspěch se projekt v listopadu téhož roku opakuje, tentokrát ve větším měřítku. Během jednoho měsíce navštíví jazykoví animátoři 8 škol v bavorských regionech Horní Franky (Oberfranken) a v severní části regionu Horní Falc (Oberpfalz). Další realizace projektu by se měla uskutečnit v dubnu 2008, a to na školách v saském příhraničí a také na školách v České republice.

Tento projekt mě velice zaujal, a proto jsem se ve dnech 12.-13. 11. 2007 zúčastnila této akce na škole (Realschule) v Marktredwitz. V uvedeném termínu probíhal projekt v šestých ročnících a se svolením školy, žáků i jejich rodičů mi bylo umožněno průběh akce filmovat. Krátký patnáctiminutový sestřih je přiložen k diplomové práci.

Příprava projektu

Dva až tři jazykoví animátoři připraví v areálu školy přenosnou konstrukci, díky níž vzniknou tři tematicky oddělené místnosti – obchod s potravinami, šatna a kancelář. Žáci tak mají možnost pracovat s autentickými materiály. Program přináší „kousek“ české kultury a České republiky do Německa.

Proč právě tyto tři místnosti? Byly vybrány, z toho důvodu, že s nakupováním, jídlém, oblečením a médií mají žáci tohoto věku největší zkušenosti a základní slovní zásobu z těchto oblastí potřebují v běžné konverzaci nejčastěji. Tyto tři oblasti se prolínají ve fiktivním příběhu o rodině Čermákových z Chebu. Česká rodina se chystá napsat turistického průvodce česko-německým příhraničím. Před cestou si ještě musí sbalit kufry, nakoupit něco k jídlu a zjistit informace o pamětihodnostech a zajímavých místech příhraničního regionu. Se vším rodině Čermákových pomáhají žáci účastníci se projektu.

Průběh projektu

Ukázky všech aktivit, které během dvou hodin žáci vykonají, je možné shlédnout na DVD. Činnosti jsou zakomponovány do návrhů počátečních hodin němčiny pro začátečníky (viz Kapitola 7.5), kde jsou podrobně popsány.

Než začnou žáci plnit úkoly v inscenovaných místnostech „šatna“, „obchod“ a „kancelář“, seznámí se s českou abecedou. V novinách vyhledávají písmena s háčky a čárkami a následně se věnují nácviku jejich správné výslovnosti. Upevnění vizuální podoby písmene s jeho výslovností probíhá formou zábavných aktivit (např. Skandovací skandál – viz Návrh 4. hodiny).

Poté se žáci rozdělí do tří skupin. V jedné inscenované místnosti je vždy jen jedna skupina. V „obchodě“ nakupují podle nákupního lístku Čermákových potraviny, které potřebuje rodina na dovolenou. Tady se žáci seznamují se slovíčky z oblasti potravin a učí se zdvořilostní fráze, které při komunikaci využijí. V „šatně“ balí němečtí žáci kufry, se kterými rodina Čermákových odcestuje na dovolenou. Kromě slovní zásoby týkající se oblečení se žáci seznamují také s českými pojmy pro barvy. V poslední sekci je „kancelář“ s počítači, kde se žáci

snaží napsat „průvodce“, tzn. co se určité rodině Čermákových vyplatí v sousedním Německu navštívit. Po skončení práce v inscenovaných místnostech, následuje společná prezentace jednotlivých skupin.

Závěr

Jedním ze základních předpokladů úspěšné a efektivní výuky je schopnost učitele motivovat žáky. Děje se tak učitelovou osobností a volbou metod, jichž používá. Proto je nezbytné analyzovat nové poznatky z didaktiky, pedagogiky, psychologie nebo lingvistiky a inovovat tak již zavedené a používané metody. Ve výuce cizích jazyků, velice potřebné pro dnešní společnost, je objevování inovativních postupů a metod zásadní.

Na základě pozorování během vyučovacích hodin se potvrdila domněnka o vztahu výběru inovativních metod a míry motivace žáků na prvním stupni základní školy. Druhý předpoklad – vhodnost inovativní metody jazykové animace pro počáteční výuku německého jazyka – se ukázal být platným nejen pro úvodní hodiny německého jazyka na prvním stupni základní školy. Metoda jazykové animace může efektivně doplnit vyučování německého jazyka (po určitých modifikacích) také na druhém stupni základní školy, popř. během mimoškolních akcí a setkání. Tato metoda se jeví jako velice vhodná při propagaci českého (příp. německého) jazyka na základních školách (viz Kapitola 7.6 Příklad jazykové animace : projekt „Familie Čermák unterwegs“).

Metoda jazykové animace mě oslovila natolik, že jsem ji chtěla jako budoucí učitelka německého jazyka na prvním stupni vyzkoušet s českými žáky během praxe. To mi, bohužel, nebylo umožněno. Tuto metodu jsem ale vyzkoušela s německými žáky. Podařilo se mi u nich vzbudit o český jazyk zájem. Mnozí z nich se poté rozhodli zvolit si češtinu jako volitelný předmět. Zároveň jsem zjistila, že není těžké žáky během dvou hodin namotivovat, obtížnější je, aby jim motivace učít se česky vydržela. Právě proto se vyplatí zařazovat prvky jazykové animace i do stávající výuky německého (příp. českého) jazyka.

Z uvedené literatury jsem nashromáždila potřebné informace o vybraných inovativních metodách a především jsem se soustředila na metodu jazykové animace. Navrhla jsem také zajímavé aktivity s prvky jazykové animace, které lze využít během počáteční výuky německého jazyka na prvním stupni základní školy.

Mezi základní charakteristiku inovativních trendů patří důraz na osobnost žáka a rozvoj jeho kreativity, samostatnosti a autonomie. Dalším trendem je rozšiřování simulačních technik a využívání audiovizuální a multimediální techniky a internetu ve výuce. V práci jsou popsány vybrané inovativní metody ve výuce cizích jazyků (jako např. sugestopedie, e-learning, Community Language Learning The Silent Way, apod.). Jedna kapitola je také věnována činnostně orientovaným metodám.

Metody, které obecně zvyšují motivaci žáků, obsahují prvky her, kooperativního učení, skupinové dynamiky, imaginace, tvořivosti a dramatických činností. Jednou z metod, která se snaží všechny tyto prvky zahrnout, je jazyková animace, o níž pojednává druhá část diplomové práce. Tato metoda je vhodná k doplnění běžné výuky německého jazyka nebo ji lze použít na začátku výuky cizího jazyka. Jazyková animace je činnostně orientovaná metoda, která u žáků probouzí zájem o cizí jazyk, odbourává jejich prvotní bariéry, zábavnou formou představuje základní slovní zásobu a zprostředkovává nejen jazyk, ale i kulturu dané země. Na závěr diplomové práce pro ilustraci přikládám DVD s ukázkou jazykové animace v rámci projektu „Familie Čermák unterwegs“.

Během pedagogické praxe a následně i během psaní diplomové práce jsem si uvědomila, že otázku výběru metod nelze podceňovat. Je potřeba používat takové metody a přicházet se stále novými postupy a metodami.

Dnešní doba si žádá používat metody, které dbají na celostní rozvoj žáka. Inovativní metody tento základní požadavek splňují. Proto je neváhejme ve výuce cizích jazyků používat!

Resümee

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit innovativen Methoden des Deutschunterrichts an der Grundschule (Volksschule).

Der erste Teil beinhaltet die einzelnen innovativen Methoden, deren jeweilige spezifische Merkmale anschließend erläutert werden. Dabei liegt der Schwerpunkt auf den handlungsorientierten Methoden des Fremdsprachenunterrichts.

Der zweite praxisorientierte Teil befasst sich mit einer zurzeit noch wenig bekannten innovativen Methode: mit der Sprachanimation. Unter Zuhilfenahme der Sprachanimation wird die Absicht verfolgt, Sprachhemmungen abzubauen, die Selbstständigkeit der Schüler zu fördern, Interesse für die Sprache zu wecken und Freude an der Sprache zu vermitteln.

Ziel der Diplomarbeit ist, pädagogisch interessante Aktivitäten (mittels der Sprachanimation) für den Deutschunterricht an der Grundschule anzubieten. Der Diplomarbeit ist eine DVD mit der kurzen Beispielsequenz einer Sprachanimation, die mit deutschen Schülern durchgeführt wurde, beigelegt.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BENEŠ, E.: *Metodika cizích jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

BLÁHOVÁ, K.: *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha: IPOS, 1996.

BROWN, H. D.: *Principles of Language Learning and Teaching*. White Plains: Pearson Education, 2000.

BRYCHOVÁ, A.: Možnosti tvořivého přístupu k výuce cizího jazyka. *Pedagogická orientace*, 2001, č. 3, s. 32-37.

GUDJONS, H.: *Handlungsorientiert lehren und lernen: Schüleraktivierung – Selbständigkeit – Projektarbeit*. Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt, 1992.

HAUSNER, M.: CAL – součást vzdělávacího programu základní školy. *Cizí jazyky*, 1994/95, roč. 38, č. 3/4, s. 124-127.

HENDRICH, J. a kol.: *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

HUBÁČEK, J.: K metodám vyučování cizímu jazyku. *Komenský*, 1993/94, roč. 118, č. 7/8, s. 141-142.

CHODĚRA, R.: *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Academia, 2006.

CHODĚRA, R.: Inovační trendy a impulsy v didaktice cizích jazyků. *Pedagogika*, 1993, roč. 43, č. 3, s. 333-340.

KARL, H. – KARL-BREJCHOVÁ, K.: *Do kapsy. Malý jazykový průvodce pro setkání mládeže*. Regensburg: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže – Tandem, 2007.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Eurogames. 100 her a metod pro mezinárodní setkání mládeže*. Düsseldorf: Aktion West-Ost, 2004.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Feel Špáß. Česko-německá jazyková animace*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže – Tandem, 2007.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Česko-německé setkání. Příručka pro školy a sdružení dětí a mládeže*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže – Tandem, 2005.

KRAUS, J. a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov: A-Ž*. Praha: Academia, 2005.

MACHKOVÁ, E.: *Metodika dramatické výchovy*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii, 2007.

MAŇÁK, J.: *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

MOREE, D. – BITTL, K.: *Dobrodružství s kulturou*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže – Tandem, 2007.

LOKŠOVÁ, I. – LOKŠA, J.: *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál, 1999.

NEČASOVÁ, P. – PODHAJSKÁ, E. (editor): *Činnostní pojetí vyučování cizím jazykům*. Praha: PedF UK, 2006.

NEUNER, G. – HUNFELD, H.: *Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts*. Berlin: Langenscheidt, 1993.

PASCH, M. a kol.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998.

PAZDERKOVÁ, I.: Dramatizace pohádek v německém jazyce. *Cizí jazyky*, 2000/01, roč. 44, č. 3, s. 93.

PRŮCHA, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001.

SKALKOVÁ, J.: *Obecná didaktika*. Praha: ISV nakladatelství, 1999.

ŠAŠKOVÁ-PIERCE, M.: Aktivní role studentů v komunikativní jazykové výuce. *Cizí jazyky*. 1995/96, roč. 39, č. 9-10, s. 165-168.

Internet a jiné zdroje

Immersionmethode [online]. Poslední publikování 6. 11. 2007 [cit. 12. 11. 2007].

<<http://de.wikipedia.org/wiki/Immersionmethode>>

Gruppenpuzzle [online]. Poslední publikování 24. 07. 2007 [cit. 27. 10. 2007].

<<http://de.wikipedia.org/wiki/Gruppenpuzzle>>

HANUŠOVÁ, S.: *Metody cizojazyčné výuky* [online]. [cit. 3. 11. 2007]. Dostupné z

<<http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=301>>

KARL, H. – KARL-BREJCHOVÁ, K. – KOPKA, M.: *Triolinguale. Česko-německo-polská jazyková animace pro setkání mládeže* [CD-ROM]. Tandem a DPJW, 2005.

Leonardo-Projekt: *Handlungsorientierte Unterrichtsmethoden* [online]. [cit. 15. 10.

2007]. Dostupné z <<http://goethe.de/mmo/priv/351686-STANDARD.pdf>>

Přílohy

Příloha 1 – ABC-metoda

OBST UND GEMÜSE

A – der Apfel, die Ananas	N
B – die Birne, die Banane	O – das Obst
C	P – die Pflaume, die Paprika
D	Q
E – die Erbse	R
F – die Feige	S – der Salat, der Spinat
G – das Gemüse	T – die Tomate
H	U
I	V
J	W
K – die Karotte, die Kiwi	X
L	Y
M – die Melone	Z – die Zitrone, die Zwiebel

Příloha 2 – Hra „Skandovací skandál“

www.dojw.org
www.pnwmi.org

www.tandem-org.de
<http://tandem-adam.cz>
www.ahoj.info

SKANDOVACÍ SKANDÁL

jazyková hra | hra s abecedou | základní hra

Cíl:	procvičování těžko vyslovitelných hlásek
Počet účastníků:	skupina do 20 účastníků
Jazykové znalosti:	nejsou nutné

Úvod:

V každém jazyce najdeme různé hlásky nebo skupiny hlásek, které jsou pro cizince těžko vyslovitelné. V polštině je to např. skupina hlásek „szcz“, v češtině hláska „ř“, v němčině přehlásky „ä, ö, u“. Takovéto hlásky lze procvičovat pomocí následujícího cvičení.

Průběh:

Vedoucí hry vybere slovo, v němž se tyto hlásky mimořádně často vyskytují, např. polské „szczapa“ [ščapa], český poleno.

Někdo začne hlasitě a zřetelně předříkávat první slabiku („szcza“), po jednom se k němu připojují jednotliví hráči, až tuto slabiku předříkává celá skupina společně. Když se první slabika opět dostane zpět k prvnímu hráči, přidá k ní ještě druhou slabiku („pa“). Nakonec se předříkává celé slovo „szcza - pa“ a několikrát se zopakuje.

Poznámka:

- Tímto způsobem je možné naučit se správně vyslovovat např. pozdravy v jednotlivých jazycích.
- Ve velké skupině může snadno dojít ke špatné výslovnosti, popř. k tomu, že se správná výslovnost v hluku skupiny ztratí, a tím pádem se účastníci mohou naučit slova vyslovovat špatně. Proto je nutné zaměřit pozornost právě na správnou výslovnost.
- Pro udržení rytmu je možné i tleskat.

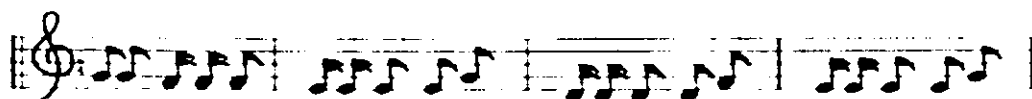
Příklady slov

- polská - *zaba* (žába), *dźwięk* (zvuk), *szybko* (rychle),
- česká - *žaba řízek, žizeň*
- německá - *Hörnchen* (rohlik), *Würstchen* (parek), *Käse* (sýr)

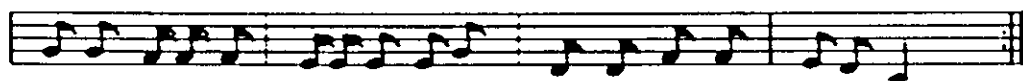

Trio Linguale: Skandovací skandál

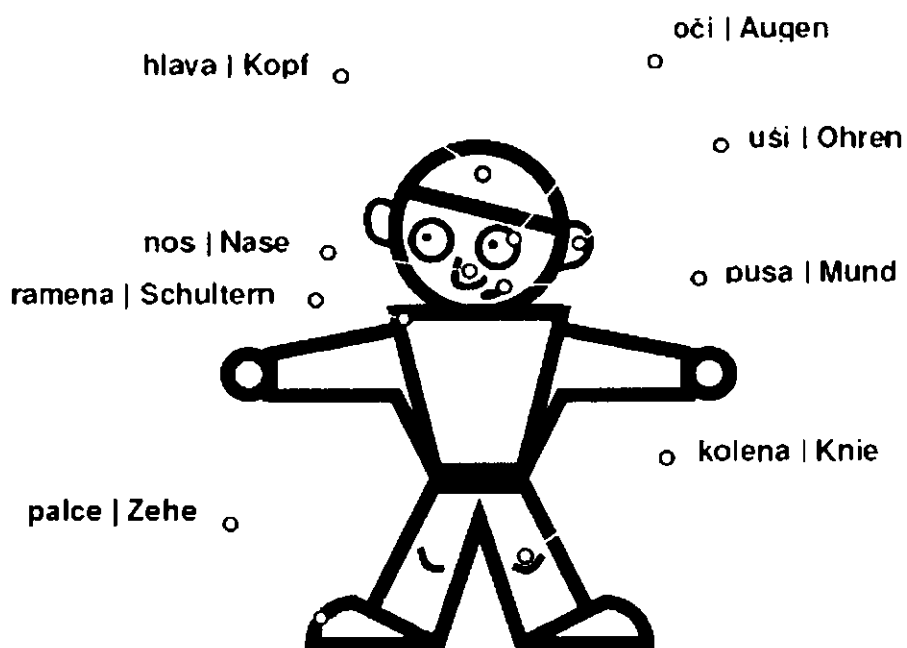
Příloha 3 – Píseň

Kopf, Schultern, Knie und Zehe, Knie und Zehe, Knie und Zehe,

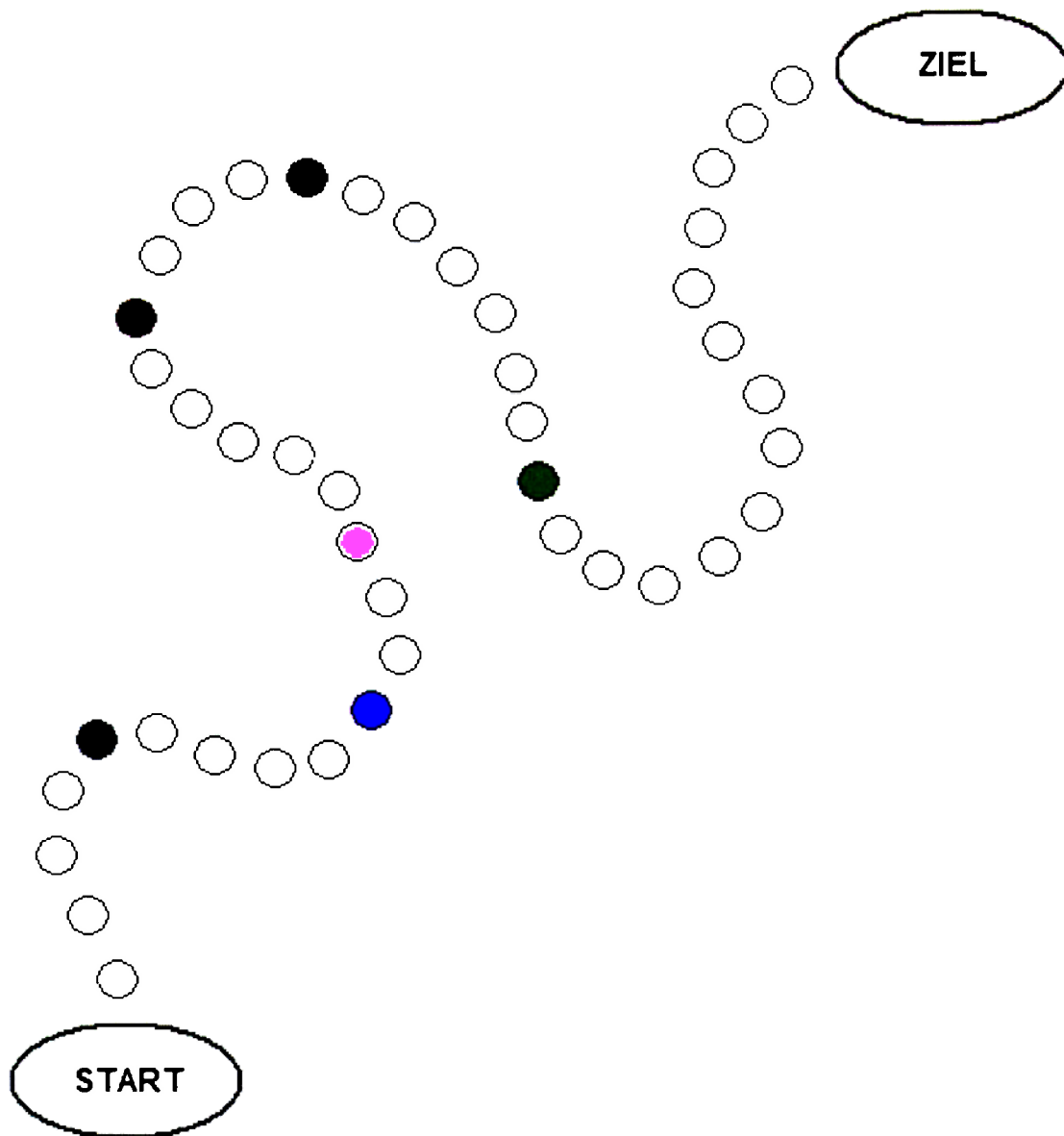
Kopf, Schultern, Knie und Zehe, Augen, Ohren, Mund und Nase.

© Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže - Tandem. 2007

Příloha 4 – Hra „Člověče nezlob se s barvami“

	ROT		SCHWARZ
	GELB		GRAU
	BLAU		BRAUN
	GRÜN		WEIß

Příloha 5 – Příprava na hru „Ovocný salát“

APFEL

BIRNE

BANANE

MELONE

ANANAS